

AŠKERČEVA OBLETNICA

AŠKERČEVA PISMA ŽMAVCU

P R I O B Č U J E M A R J A B O R Š N I K

Med vsemi Aškerčevimi rokopisi, kolikor mi jih je bilo doslej dostopnih, se mi zde poleg delno že objavljenih pisem Turnerju njegova pisma Žmavcu najzanimivejša in najaktualnejša. V njih je pesnik točno opredelil svoje stališče do najosnovnejših življenjskih vprašanj, in to stališče, ki si ga je samostojno, z velikim trudom in žrtvami priboril, je bilo za naše tedanje ozke razmere povsem novo; razumeti ga je mogel le človek, ki ni bil vklenjen vanje.

Da se je mogel v prozi sicer redkobesedni Aškerc v teh rečeh tako neposredno izpovedati prav petnajst let mlajšemu Žmavcu, pojasnjuje več okoliščin. Ne samo, da je bil Ivan Žmavc Aškerčev štajerski rojak (rojen 11. januarja 1871 v vasi Zlogonsko, občina Kapele v brežiškem okraju) — do Kranjcev je bil pesnik bolj nezaupljiv —, tudi Žmavčev miselni razvoj se dá v marsičem primerjati z Aškerčevim. Kakor Aškerc je tudi Žmavc po maturi 1890, katero je napravil v Mariboru, najprej vstopil v teologijo — na Gregoriano v Rimu —, imel pa je toliko moči in možnosti, da je že po petem semestru 1893 izstopil in posvetil sedem nadaljnjih semestrov študija matematiki in prirodnim vedam na graški univerzi. V tem času (od 1. decembra 1894 do 30. septembra 1895) je odslužil tudi vojaški rok na Dunaju, kjer je pridno zahajal v družbo slovenskih visokošolcev, ki so z Govekarjem na čelu pripravljali „novo strujo“ v slovenski miselnosti in leposlovju. Eksakten, kakor je bil že tedaj, se Žmavc ni zadovoljeval zgolj z navadnimi socialističnimi in naturalističnimi krilaticami, marveč je posebno kasneje, v Gradcu, pričel študirati marksizem, ki ga je tudi praktično skušal uveljavljati. Seznanjal se je s srbskimi in nemškimi socialnimi demokrati, razširjal svoje ideje v akademskem društvu „Triglav“ in med slovenskimi delavci, jim prirejal predavanja ter pisal v socialnodemokratski list „Delavec“. Kakor sam poudarja v pismu Boršnikovi z dne 30. januarja 1935, je bil eden prvih slovenskih akademikov-marksistov. Toda član druge internacionale je ostal komaj od začetka 1896 do 1. oktobra 1897; pod Dühringovim, predvsem pa pod Masarykovim vplivom se je vse bolj oddaljeval od marksizma, dokler ni z odhodom v Prago (1. oktobra 1897) nastopil nove faze svojega duševnega razvoja. Na praški nemški in češki univerzi je pričel sistematično študirati sociologijo, kateri je ostal zvest do danes. Po promociji 1898 je prejel mesto knjižničarja v praški vseučiliški knjižnici, postal njen podravnatelj in bil komaj pred kratkim upokojen.

Dr. Žmavc je plodovit znanstvenik, priznan preko mej kot utemeljitelj nove znanstvene panoge — energetične sociotehnike. Piše v različnih svetovnih jezikih, največ pa v češčini. S slovensko javnostjo so se mu neposredni stiki od svetovne vojne sem nekoliko zrahljali (pisal je le še za ljubljansko Njivo, v Jugoslovenskega Trgovca in v SN); dotlej pa je sodeloval pri celi vrsti naših časnikov in časopisov (D, Delavec, Novo Doba, NZ, P, RK, SN, SP, Veda, ZMS). Leta 1913. je izdal tudi samostojno delo: Ozdravljenje socialnega življenja. Gorica. Slovenska Matica, zv. 1. — V času, ko je bil Aškerc sourednik (1895—1900) in urednik (1900—1902) „Ljubljanskega Zvona“, je bil Žmavc tudi „Zvonov“ stalni sotrudnik. (Objavil je v „Zvonu“ tele članke:

Masaryk — slovanski filozof 1897; Vseučilišče v Ljubljani 1898; Palackega filozofija povesti in politika 1899; Socialno vprašanje 1900; Socialni problemi v Prešernu 1900; Staroklasicizem in politična vzgoja naroda 1901; Kmečka in mestna kultura 1902.) Da je Žmavčeve stike z „Zvonom“ vzdrževal predvsem Aškerc, dokazuje že dejstvo, da se je kasneje tu oglasil samo še enkrat (Kako obogatimo? 1905).

Prim.: NZ 1914, 194; NE; Žmavčevo avtobiografijo in bibliografijo za SBL; Žmavčeva pisma Boršnikovi z dne 30. januarja, 17. februarja 1935, 14. januarja 1936. — Poslužujem se kratic Slovenskega biografskega leksikona.

Ker Žmavčeva pisma Aškercu niso ohranjena, priobčujem kot uvod k Aškerčevim pismom edini ohranjeni koncept Žmavčevega pisma Aškercu, ki uvaja njuno korespondenco. Zanimivo je, da je imel Žmavc navado, zabeleževati si v Aškerčeva pisma tik po prejemu s svinčnikom opazke — navodila za svoje kasnejše odgovore. Ker so te opazke zaradi okrajšav in zaradi čisto nečitljivih nemških stenogramov večkrat čisto nerazumljive, jih v celoti ne morem objaviti. (V pismu z dne 14. januarja 1936 mi dr. Žmavc obljublja, da jih bo sam v celoti uporabil v svojih spominih na Aškerca, ki jih mogoče kdaj objavi.) Pač pa dodajam v svoj komentar, ki sledi posameznim pismom vse one Žmavčeve opazke, ki poglobljajo razumevanje Aškerčevega teksta.

Aškerčev in Žmavčev tekst puščam z jezikovnimi in pravopisnimi pomanjkljivostmi vred docela neizpremenjen; kar sta svojeručno prečrtala, navajam poleg v oglatem oklepaju; kar sta v lastnem tekstu podčrtala, razprto.

G. drju Žmavcu se na tem mestu najlepše zahvaljujem za prijaznost, da mi je pisma prepustil v objavo, in za vsa pojasnila; g. drju Berkopcu za prepise Žmavčevega koncepta in Aškerčevih pisem od števil 1 do 12 ter 15, 27 in 28 (ostala sem prejela v originalu); g. Alojziju Bolharju, gimn. učitelju stenografije, pa za tolmačenje nemških stenogramov.

Žmavčev koncept pisma Aškercu

Velecenjeni gospod!

Gradec 27./9. 1896.

Misleč, da ste se vrnili iz potovanja, in da se vsled slabega vremena še niste odpravili na drugo, dovoljujem si te vrstice.

Z veseljem se spominjam lepega [dneva] duševnega vžitka, ki sem ga imel v Vaši družbi. Še enkrat: srčna hvala!

Tu v Gradcu [se] nek jurist (prof. Kreka sin) [pripravlja] namerja, Vas seznaniti z nemškim občinstvom; prevel bo nekaj poezij in izdal brošuro.

[Tu v Gradcu imam] za soseda v stanovanju imam Srba, ki je bil lani na beligraškem vseučilišču; posjetil sem ga in kako slovstvo sem našel pri njem? „Neue Zeit“, „Sozial. Akademiker“, „Il socialismo“ (Ferri) etc. etc. Zdi se, da je moderna ideja tudi že med Jugoslovane našla pot; najlepše pa je to, da so slovanski socijalisti v istini S l o v a n i. Upam,

da bodo [te ideje] ta znanstvena načela vendar enkrat spodrinila poznati hrv.-srbski-blgrski-slov. šovinizem in partikularizem. — Jaz, dasi se učim kemiji, poleg [i] čitam obče, zlasti socij. knjige; uprav sem prebral prekrasno delo: „Bellamy, Ruckblick aus d. Jahre 2000 auf 1887“; divna utopija z [globokimi] božanstvenimi soc. [idejami] smisli!

Priporočuje se, sem

Vašemu blagorodju

srčno udani

cand. prof. Ivan Žmavc.

Graz, Maiffredygasse 10 A, 1 St. 1.

Brošura, ki jo ima Žmavc v mislih: Anton Aškerc. Studie mit Übersetzungsproben von Dr. Gojmir Krek. Laibach. Verlag L. Schwentner 1899.

Srbski tovariš, ki ga tu omenja, je bil kemik Milivoj Savić, sedanji upokojeni sekcijski šef v ministrstvu trgovine v Beogradu (Žmavčevo pismo Boršnikovi 14. januarja 1936; Ko je ko u Jugoslaviji 1928, 132). Pod psevdonomom „dr. Milivoj Savič“ je Žmavc 1898 priobčil v „Zvonu“ svojo razpravo „Vseučilišče v Ljubljani“.

I

Velenje (Skale)

20/X 96

Blagorodni gospod!

V pisanju pisem sem že od nekdanj velik lenuh; zato Vam potrjujem prejem Vašega prijaznega lista šele danes. Oprosite!

Želim, da bi se bili prepričali, da nisem takšen gorjanski medved ali nepristopen troglodyth, za kakršnega so me morda razglasili kaki „prijatelji“. Ah, saj vemo, da hodi po slovenski zemlji legijon takih „prijateljev“.

Jaz sem še vselej bil vesel ter se čutil srečnega in počesčenega, če me je kje v samoti obiskal kak odkritosrčen in svobodnomisleč rojak. —

Ako izda gosp. Krek o moji knjižici kak essay s prevodi, bom mu hvaležen ter bode tudi literaturi samo koristil. Razume se, da bodo prevodi tudi v vsakem oziru dovršeni. A prelagati bi se imeli samo najboljši kosi. —

Nova ideja, o kateri sva tukaj govorila in ki si osvaja čim dalje več terena, odseva nekoliko tudi že iz naše literature.

Saj si ne moremo dandanes pri nobenem narodu misliti pisatelja in umetnika, ki bi bil „antidemokrat“. To bi bil vendar že prehud reakcionar in pravi anahronističen kuriozum. Znana temna garda naj pisari o [meni] moji knjižici, kar se ji ljubi; jaz ne bom nikoli drugače pisal, kakor svobodnomiselno, napredno in v novem duhu...

Nova ideja, ki mora vsakega razumnika zanimati, da jo študira, seveda ni čisto nova. Toda doba na pr. rim. Gracchov se razločuje od naše dobe, kakor noč in dan!

Pravi kulturni razvoj na širši podlagi s sodelovanjem ljudskih mas, se je začel prav za prav še le v tem stoletji.

Tak kulturni razvoj k boljšemu se vrši za posamezne dobe skoro neopazovano.

E pur si muove!

Človeštvu in zgodovini se pa ne mudi, četudi posamezni rodovi trpijo in hirajo.

Kaj je tisoč let v historiji? Zato tudi ne smemo biti preveliki optimisti. Kar se nas ubogih Slovencev tiče, reče se lahko, da nas je nova doba našla premalo pripravljene.

Narodnost sama nam še ni utrjena in zavarovana. Zatorej, če se tudi pečamo s socijalno idejo, vendar ne smemo pozabiti tega, kar nam je vsak dan sedaj še bliže: ohranitev narodnosti, ki spada prav za prav tudi v socijalno vprašanje. Nevarno bi bilo torej, ko bi naša akademična mladež odstavila narodnost z dnevnega reda, čeprav je obenem absolutno potrebno, da študira tudi nove moderne mednarodne struje...

Na N. Z. sem, kakor ste videli, tudi jaz naročen. Končno se dovoljujem nadlegovati Vas še z nekoj prošnjo, ali z nasvetom. Ker Mahničevci (goriški, štajerski in kranjski) strastno napadajo vsako svobodomiselnost knjigo in so obsodili tudi mojo letošnjo knjižico — ali ne bi kazalo tem ljudem dati nekak „contra“.

Ako sem si s svojimi satirami pridobil kaj simpatij med akadem. inteligenco, ali ne bi hotela ista inteligencija kako agitirati, da se moja knjižica čim prej — razproda? To bo najboljši odgovor vsem reakcionarnim neslanostim!

Gotovo bi tudi dunajski studenti hoteli kaj storiti v tem zmislu.

Ne mislite, da hočem imeti morda kako reklamo za svoje verze; jaz bi le rad, ko bi naši reakcionarji bili na najfinejši način ad absurdum dovedeni...

S spoštovanjem in lepim pozdravom
udani
A. Aškerc.

Aškerc potrjuje prejem Žmavčevega pisma z dne 27. septembra 1896.

N. Z. (= marksistični berlinski časopis „Neue Zeit“) omenja Aškerc tudi v pismih drju Pavlu Turnerju in Franu Govekarju. Tako piše na primer Turnerju 28. decembra 1896: „V nemšk. jez. čitam in jemljem revueo „Neue Zeit“. Socijalno vprašanje zanima me čedalje bolj.“ (Aškerčevo korespon-

denco s Turnerjem hrani mariborski banovinski arhiv; citiram po prepisih, ki jih je dal dr. Turner v uporabo Franu Govekarju.)

Aškerc misli na zbirko „Lirske in epske poezije“. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1896, ki je dvignila v katoliških listih veliko hrupa. Tu ima Aškerc v mislih napad v „Rimskem katoliku“, 1896, zvezek IV., str. 373—408: Cirilski, Anton Aškerc. Leposlovna in kulturna črtica.

Ob zadnjih Aškerčevih odstavkih ima Žmavc nekatere zanimive opazke. Tako na primer namiguje, da je cena knjigi previsoka, da bi jo mogli študentje več kupovati; da sam v društva tudi redno ne zahaja, da bi mogel pomembno agitirati, da pa bo Aškerc postal častni član „Triglava“, ako bi napadi nanj postali hujši.

2

Velenje (Skale)

29. X. 96

Čislani gospod!

Tudi jaz sem Vašega mnenja, da nova ideja ne more narodnosti škodovati, ker sloni na principu absolutne pravičnosti.

Pripravljeni pa nismo dovolj v tem oziru, ker smo sploh v izobrazbi zaostali, ker nimamo svojih šol.

Nova ideja ima jako hvaležno polje in veliko dela. Največje protislovje in največji škandal naše dobe je to, da je oficijelno krščanstvo popolnoma v rokah velekapitalizma. Sicer pa je bilo v srednjem veku še [boljše] hujše...

Dobro bo za Vas in za nas, ako pojedete tudi na kako inozemsko vseučilišče, kjer je znanost bolj svobodna, nego pri nas, kjer bi tudi znanost radi vpognili pod klerikalni jarem.

V Parizu študira letos jeden Slovenec, jurist Jože Goričar (Makšev) iz Mozirja. Dobro bi bilo, ko bi vsako leto nekaj naše mladine šlo kam „za mejo“ v svobodnejše in naprednejše dežele študirat; dozda smo se še vse preveč držali „za pečjó“. Poglejmo Čehe, Srbe, Poljake in Bolgare in Ruse, kako radi zahajajo na francoske in angleške šole in kako potem delujejo doma v zapadnem duhu...

Hvala Vam lepa za poročilo, da vseučiliška mladina symatizuje z mojo knjižicoj in njenim satirskim duhom. Tiskal je Bamberg 1500 (petnajst sto) eksemplarov. Koliko pa je dosedaj razprodanih, tega ne vem. Vsak drugi založnika lože vpraša, kako stoji razprodaja, nego ravno jaz, avtor; to je delikatna stvar.

Absolutno draga sicer knjiga ni, draga pa je z ozirom na naše malenkostne razmere, to priznam; a jaz seveda nisem imel in nimam nikake besede gledé določevanja cene. To je čisto založnikova stvar.

Ubogo je res in žalostno, da nas je tako malo, ki govorimo slovensko narečje. Pri Čehih ali Poljaki bi knjižica take vrste imela že morebiti več izdanj...

Želim Vam, da prav „židane“ volje obhajate 1./11 svojo „primicijo“ ... ter zdravi in idealovpolni dosežete svoj doktorski klobuk!

Z najlepšim pozdravom

Vaš

A. Aškerc.

Aškerc ima v mislih poznejšega avstrijskega konzula drja Jožeta Goričarja, ki se je boril v Ameriki za zedinjenje Jugoslavije. (Podatek ge Mici Goričarjeve iz Mozirja.) — Te nazore o potrebi akademskega študija na slovanskih in na drugih zapadnih neavstrijskih univerzah je Aškerc podrobneje razvil v „Ljubljanskem Zvonu“ 1901, 494, v informativnem članku „Našim srednjošolskim abiturientom“.

Ko bi Žmavc ne bil izstopil iz jezuitskega kolegija v Rimu, kjer je študiral od 1. novembra 1890 do 1. februarja 1893 krščansko filozofijo, bi bil imel 1. novembra 1896 svojo primicijo. Tako pa je najbrž ta dan slavil kot dan svobode, o čemer je bil vsekakor obvestil tudi Aškerca (Žmavc Boršnikovi 14. januarja 1936).

3

Velecenjeni gospod!

Velenje 20. XI. 96

Tukaj me ožemajo ko limono. Vse telesne moči bom pustil v Skalah, in, če ostanem še eno leto tu, pojdem brez nog od tod.

Potem pa se nekateri še čudijo, da že tako dolgo „molčim“.

Slovenski pisatelj, — Tvoje ime je ironija!

Proletarec sem torej tudi jaz, in službena sužnost je kriva, da na nekatera prijateljska pisma često niti ne utegnem odgovarjati.

Torej: „direktnih in bolj preprostih si želite od mene.“

Ali niso takšne direktne vse tiste, ki jih objema cyklus: „I z p e s - m a r i c e n e z n a n e g a s i r o m a k a“? Te pesmi so tako lahke, da jih mora razumeti na prvi mah vsak delavec. Obetati Vam ne morem seveda, ker po naročilih ne delam. Nemogoče pa ní, da P o s a - m e z n e pesmi iz m o j e zbirke se smejo ponastiskavati s p r i v o l j e - n j e m z a l o ž n i k o v i m. Dotični gospodje naj se torej obrnejo na Bamberga...

Poslanec R. je dobro dobil po prstih v „D.“ — Škandal je tudi, da so nekateri drugi naši poslanci glasovali zoper direktne in tajne volitve v 5. kuriji.

Nemec Kuhn je v Ljubljani tudi dobil „svoje“ ulice. „Narodni radikalizem“ se močno utrjuje pri nas (?). Eh, napredujemo, napredujemo — kaj bi tisto!

Kaj pa pravite o nameravanem shodu slov. literatva vseh strank? Po moji priprosti pameti se morejo shajati na enem in istem kongresu skupno samo tisti ljudje ki [so] se vsaj v načelih soglašajo med seboj. Kako bi mogli torej zborovati skupaj svobodomiselni in reakcionarni, ultraklerikalni pisatelji — tega ne razumem. Nazadnjaki se ne bodo poboljšali, naprednjaki pa vendar ne morejo zatajiti in zavreči svojih principov in idealov. Kako bi mogel iti na shod, na katerem bi vedel, da najdem Mahniča et consortes?

Apropos: „Slovenec“ me ima bajé hudo v „delu“. Groza! Kaj le bo? Ha, ha!

Da ste mi zdravi in veseli v teh konfuznih časih —

želi Vam iz srca

Vaš

Puščavnik.

Na prvi strani na gorenjem robu pisma ima Žmavc opazko o težkih razmerah, ki žive v njih slovenski dijaki. Ker se bore z revščino, so brez trdnih načel in značaja. Ker neredno in siromašno žive, prezgodaj mro. Bogoslovci lahko študirajo. Da dijaki niso bog ve kaj, je kriva vzgoja. Gimnazija zmede, univerza ne izboljša.

Ob Aškerčevem stavku „Potem pa se nekateri še čudijo, da že tako dolgo molčim“, omenja Žmavc Stojalovskega, ki o njem piše Boršnikovi 14. januarja 1936, da je bil tedaj, menda na Dunaju, nekakšen avstrijski Savonarola, torej plemenit revolucionar kakor Aškerc.

Ob Aškerčevem stavku „direktnih in bolj preprostih si želite od mene“, pripominja Žmavc, naj bi se Aškerc v pesmih boril zoper kapitalizem in aristokracijo, torej zoper klerikalizem, in naj bi bile pesmi bolj aktualne.

„Iz pesmarice neznanega siromaka“ je ciklus tendenčno socialističnih, čeprav ne ravno revolucionarnih pesmi, katere je Aškerc objavil v svojih „Lirskih in epskih poezijah“ na straneh 67—75. Ob Aškerčevi navedbi teh pesmi je Žmavc pripisal: „(Moram prečitati.)“ Ko jih je prečital, je dodal k naslednjemu Aškerčevemu stavku: „Te pesmi so tako lahke, da jih mora razumeti na prvi mah vsak delavec“ opazko: „? Božično?“ Žmavc očitno dvomi, da bi bila „Božična pesem siromakova“ (str. 71) vsakemu delavcu razumljiva.

Aškerc: „Obetati Vam ne morem seveda, ker po naročilih ne delam.“ Žmavc: „Zakaj ne? ‚Gelegenheits‘ — kakor Goethe.“

Zelo verjetno je, da so priče na podlagi takih Žmavčevih opazk nastajati Aškerčeve bolj „direktne“ pesmi. Predvsem njegov „Pavliha na Jutrovem“, katerega je pričel Aškerc objavljati v „Ljubljanskem Zvonu“ 1897, 517.

„Dotični gospodje“, ki so želeli ponatiskovati posamezne pesmi iz Aškerčevih „Lirskih in epskih poezij“, „so bili morebiti socialnodemokratični uredniki slovenski“ (Žmavc Boršnikovi 14. januarja 1936).

„Poslanec R.“ je najbrž štajerski slovenski poslanec Robič; „D“ pa „Domovina“ ali „Delavec“, ki ju pa nimam na razpolago.

O predlogih in glasovanju za peto kurijo primerjaj Prijateljevo knjigo „Janko Kersnik, njega delo in doba“ II, 536.

Za shod slovenskih literatov in žurnalistov je dal pobudo Fran Govekar 1896 s člankom v „Edinosti“ in z vrsto člankov v „Slovenskem Narodu“ pod

naslovom „Sestanek slovenskih književnikov in umetnikov“ od 11. do 19. novembra. O shodu se je veliko razpravljalo v tisku in v privatnih debatah. Prišlo je celo do komersa slovenskih literatov, umetnikov in knjigotržcev, kjer je bil izbran med člane prirediteljev kongresa kot zunanji odbornik tudi Aškerc (prim. SN 14. septembra 1897 in Sočo 17. septembra 1897). Končno pa je moral „Slovenski Narod“ ugotoviti pomanjkanje „odziva in zanimanja“ (SN 14. decembra 1897) in tako je vsa reč zaspala. (Prim. tudi Sn. 1912, 275.)

Aškerc: „Kako bi mogel iti na shod, na katerem bi vedel, da najdem Mahniča et consortes?“

Žmavc: „i seve ne morete.

njegov [= Mahničev] program še najbolj jasen; Mahniča jaz ne sovražim. on se ‚ofra‘, je, mislim dober človek ali abnormalen. ‚falot‘ ste rekli je sam bil; nekaj pregledal, obče pa sodil.“

Aškerc: „Apropos: ‚Slovenec‘ me ima bajé hudo v ‚delu‘. Groza! Kaj le bo? Ha, ha!“

Žmavc: „Seveda, s katol. stališča ne more drugače.“

Z 11. novembrom 1896 je pričel namreč priobčevati Vasilij v „Slovincu“ vrsto člankov pod naslovom „Aškerc in drugi“, kjer napada Aškerca in tako zvane „novostrojarje“.

4

Velecenjeni gospod!

Velenje 30. XI. 96

Kakor sem rekel: nemogoče ni, da napišem še kaj bolj „direktnih“, toda, čisto aktualno-političnih že ne, ker take reči imajo samo efemerno vrednost.

Vaše poročilo, da me namerava „Triglav“ imenovati za častnega člana, me je jako prijetno iznenadilo. To imenovanje si bom štel v veliko čast in mi bo nekaka satisfakcija za vse insulte, s katerimi me obsipavajo ljubljanski in goriški derviši. Ali ste čitali „Rim. katolika“ (zvezek IV.). Ti ljudje res mislijo, ker so se „nabüflali“ nekaj dogmatike, da znajo tudi estetiške in literarne kritike pisati!

Kako zavijanje, kako natolcevanje! Kaj je ironija, o tem ti kritikastri nimajo pojma. Da je n. pr. pesem: „Temni nauki — pojasnjeni“ satira, tega [ne] bedak niti razumel ni, ampak pravi, da so to moji nazori, da sem dal v tej p. „duška gospodar. liberalizmu“. Neverjetno! ... In tak kritikasterski pamflet se imenuje rimsko-katol. kritika! In jaz jim naj zdaj odgovarjam, tem oslom. Sam sebe naj komentiram?! — Čedalje bolj prijetno je na Slovenskem ...

Če morem priti na komers? Rad bi prišel — zaradi gospodov dijakov samih, ki ste mi naklonjeni in pa, da bi svoje kritike še bolj jezil. Toda, zdaj še ne vem, kako bo zaradi dela. Neki penzionist pride te dni k nam, kakor slišim. Če me bo mogel in hotel n a d o m e š č a t i v službi, bi prišel v Gradec. Danes Vam torej še ne morem za gotovo obljubiti, ker ne vem, ali dobim s u p l e n t a. Fotografije svoje n i -

m a m. Ako se dam kdaj še fotografirati, dobi „Triglav“ gotovo eno. Moja najboljša fotografija je tista, ki jo je izdal letos — Bamberg v Ljubljani. —

Z vsem spoštovanjem in
s pozdravom

Vaš Aškerc.

Mahnič — škof! Ha, ha!

Žmavc, ki je imel na graško akademsko društvo „Triglav“ velik vpliv (Žmavčevo pismo Govekarju 18. decembra 1896 in Boršnikovi 30. januarja 1935), se je trudil, da prejme užaljeni pesnik od naprednih graških akademikov vsaj majhno zadoščenje za besne napade z nasprotnega tabora; posredoval je, da je „Triglav“ na slavnostnem zborovanju 5. decembra 1896 z „ogromno večino, z vsemi glasovi proti jednemu“ izvolil Aškerca za svojega častnega člana (prim. SN 7. decembra 1896). Kako je Aškerca ta pozornost ganila, priča poleg njegovih pisem Žmavcu tudi telegram, s katerim je 6. decembra iz Škal odgovoril „Triglavu“ na njegovo telegrafično obvestilo:

„Telegram prejel ravnokar ni me bilo doma imenovanje za častnega triglavana me srčno veseli in sem ponosen na to posebno cast vse za narod in svobodomiselni napredek. vivat crescat floreat triglav = Askerc

Telegram No 1687

Akademično društvo triglav Universität Graz“

(Aškerčeve dopise „Triglavu“ hrani „Triglav“ v Ljubljani v svojem arhivu.)

Aškerc: „Ali ste čitali ‚Rim. katolika‘ (zvezek IV.).“

Žmavc: „vsi čitajo v čitalnici.“

O „Rimskem Katoliku“ prim. komentar k 1. Aškerčevemu pismu. — „Temni nauki — pojasnjeni“ je tretja pesem „Iz pesmarice neznanega siromaka“ (Lirske in epske poezije, 70).

Mahnič je bil 22. novembra 1896 imenovan za škofa na Krku (SBL II, 7), kar je Aškerc posnel iz „Slovenskega Naroda“ 1896 z dne 25., 26., 27. novembra.

5

Velec. in dragi gospod Ž.!

V največji naglici, ker že „vabi“. —

Ako pridem, bom iz Celja telegrafiral, s katerim vlakom se peljem. Predsedništvu „Trigl.“ pišem in odpošiljam istočasno pismeno zahvalo za odlikovanje.

Srčen pozdrav!

A. Aškerc

Velenje 8. dec. 96.

Vizitka.

Slavnostnega komersa, ki ga je priredil „Triglav“ Aškercu na čast 9. decembra 1896 v hotelu „Ressource“, se Aškerc osebno ni mogel udeležiti, pač pa je poslal 8. decembra „Triglavu“ obširno, štiri strani obsegajoče pismo z dovoljenjem, da se sme prečitati pri komersu (pismo je objavljeno v „Slovenskem Narodu“ 1896 v Dozvalovem poročilu o komersu, katero je izšlo 14. in 15. decembra med dopisi iz Gradca).

Velecenjeni gospod!

Nisem mogel priti, ker sem moral biti zarad službe drugi dan (v četrtek) domá.

No, sicer pa je boljše tako, da nisem bil osebno navzoč. Slavnost naj je veljala samo idejam, ne pa skoz in skoz pomankljivi osebi. Nisem osebne časti lakomen. A moja oseba bi bila na komerzu samo — na poti. Pa tudi „svet“ bi si kaj lahko mislil: Glej ga, v Gradec se vozi, da si bo dal — „kadiť“. Tako je.

In kakor je bilo, tako je bilo dobro; in potrebno je bilo, da so der-viši dobili odgovor!

Za mene pa je čast, ki mi jo je naklonil „Triglav“, važnega po-mena, ker sedaj vidim, da nisem o s a m l j e n, ampak da je cvet naše domače inteligencije [pa tudi] na moji strani. Veseli me pa tudi, da so drugi naši bratje Slovani z nami solidarni. In če bi se bilo medsebojno spoznavanje slovanskih društev pri tej priliki še bolj utrdilo, bilo bi res lepo!

Nisem pa slutil, da bo komerz tako slavnosten in tako dobro ob-iskan, kakor čitam v „Südst. Post“ in v „Narodu“ in kakor mi pišete Vi, g. Mahničevcev je zdaj venderle morebiti nekoliko sram.

Zanimivo je res, da je Südst. Post hotela objaviti oba dopisa!

L. 90. ni htela omeniti moje prve knjižice, čeprav je bil Bamberg poslal uredništvu rekomandiran eksemplar.

Bržčas so sprevideli, da me z molčanjem ubiti več ne morejo pa kažejo „gute Miene zum bösen Spiel“. Tudi urednik je, kakor čujem, zdaj drug, znani Haderlap.

Tudi g. Miha Vošnjak je že menda pozabil, ko sem ga bil že pred 90. letom enkrat na Slatini hudo prijel zarad Hohenwarta. To je visoka politika — ta naša slovenska politika! kaj ne?

Če se bodo moje reči preložile na srbski jezik, me bo veselilo.

Sploh se Srbi veliko bolj zanimajo za nas uboge Slovence, nego Hrvati. „Vienac“, na katerega sem že kakih 12 let naročen, je šele oktobra omenil mojo knjižico in obljubil recenzijo.

„Prosvjeta“ pa je pisala pristransko in površno ter z nekakim viso-kim preziranjem. Nič ne de. Če pravi „Prosvjetin“ kritik, da so v mojih „poezijah“ „u v j e k p o l i t i č k e m i s l i, k o j e m i i z - p u n j u j u d u š u“, mislim, da je to že prehud tabak. Moji spisi kažejo, da sem jaz Hrvate zmerom ljubil...

Od „zgoraj“ še nisem nič dobil. Nič ne vem, kako sodijo o meni in ne morem zvedeti ničesar. Nemara „jim“ je znano iz dosedanjih inkvizicij, da sem neizpokorljiv grešnik. Buddha pomagaj!

Dokler me bosta grajala „Slovenec“ in „R. katolik“ in pa dokler me bode podpirala domača in druga slovanska akademična mladež, tako dolgo vem, da sem na pravi poti.

Na komerzu sta, kakor čitam v listih, zlasti Vidva z g. Vrstovšekom lepo govorila v naprednem zmislu. Vi pa imate brez dvoma tudi nemalih zaslug, da je Triglav mi javno pokazal svoje somišljenje. Hvala Vam lepa!

Želim Vam prijetnih praznikov in uspešno novo leto!

Ves Vaš „Triglavan“
Aškerc.

P. S: Oprostite, kdo pa je tisti gospod, ki je protestiral zoper mene. Naj nikar ne misli, da sem „jezen“ nanj...

Glede poročil o Aškerčevi slavnosti v časopisih „Slovenski Narod“ in „Südsteirische Post“ (polednjega sem zaman iskala v naših javnih knjižnicah) prim. Žmavčevo pismo Govekarju z dne 18. decembra 1896: „V liste jaz ne pišem, razen v ‚Del.‘, ker nobeden ne sprejme mojih nazorov, zlasti ‚Sl. Nar.‘ ne; prej še ‚Südsteir. P.‘!! Vender so skoro vsi spisi o slavnosti v mojem duhu; ponižnost je resnica, reče celó sv. Avguštin (pred Göthejevim ‚Nur L...‘) in zato smem Tebi priznati, da imam veliko vpliva pri mladih akademikih, dočim me nekateri starejši iz časov, ko je bil v ‚Triglavu‘ največji ideal — p i j a n o s t, imajo za domišljavega, češ, da previsoko cenim svojo znanost zlasti v soc. vprašanju.“

V tem pismu Žmavc napoveduje tudi svojo notico o Aškercu, ki je izšla anonimno v „Ljubljanskem Zvonu“ 1897, 50, pod naslovom „Aškerc — častni član ‚Triglava‘“.

Aškerčeva prva knjižica so „Balade in romance“ (V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1890).

Zaradi politične smeri ter postopkov štajerskega poslanca Mihaela Vošnjaka in njegovega glasila „Südsteirische Post“ se je Aškerc večkrat razburjal javno in v zasebnih pismih ter pogovorih (prim. Sn 1912, 281, 323 in Aškerčevo pismo Turnerju 11. novembra 1897).

Žmavc se danes ne spominja več, če je res izšel v tej zvezi kak prevod Aškerčevih pesmi v srbskem tisku. Glede srbohrvaških prevodov in notic o Aškercu prim. Aškerčevo bibliografijo, ki v nekaj mesecih izide.

Hrvaška revija „Prosvjeta“ je objavila 1896 na str. 479. daljšo oceno Aškerčevih „Lirskih in epskih poezij“, ki za Aškerca ni bog ve kako ugodna.

Akademik, ki je protestiral zoper Aškerčevo izvolitev za častnega člana „Triglava“ (prim. komentar k 4. pismu), je bil neki „hudo klerikalen medicinec iz Kranjske“, čigar ime je pa Žmavc že pozabil (Žmavc Boršnikovi 14. januarja 1936).

Velecenjeni gospod!

Ne vem, kakšno bo to-le pisemce, ki Vam je zdaj pišem, ker včeraj „stante pede“ nisem utegnil.

Nahajam se namreč, kakor lahko slutite, v sila tragikomičnem, abnormalnem položaju.

Z župnikom ne občujem od srede, odkar sem bil pobegnil k Vam v Gradec. Stravo si dam donášati iz krčme!

Občevati pa ne morem ž njim, ker mi je bil, očevidno nahujskan od nekoga, vrgel v lice neko surovost. Spoznal sem, da me sovraži in me ne more živega videti.

V sredo sem mu bil tudi kar izjavil, da naj piše v Maribor, da me prestavijo od tod. Do danes še nisem dobil nikakega odloka. Jaz sam se pa gredoč nisem hotel oglasiti v Mariboru. Res je, kar pravite Vi, in kar čutita gospoda dr. Krek in dr. Ipavic, da je za-me kaj kritično ostati v pastirstvu.

Hvaležen sem Vam za Vašo ljubeznivost in za sympatije Vaše.

Prepričan sem tudi, da me ima gospod dr. Krek rad in da je pripravljen kaj storiti za-me. Jaz bi mu ostal hvaležen!

V denarnih zadregah za sedaj še n i s e m. Imam še precejšen kos honorara za II. knjigo in pa, kar sem tukaj zaslužil...

V Ljubljano — mislite? Slišal sem, da prevzame za slučaj, da prof. Bežek odloži uredništvo „Zvona“, isto službo tudi — G o v e k a r poleg „Naroda“!

Jaz ne bi rad nikogar izpodrinil in ne izpodjedel. To bi mi bila težka zavest. Nekateri ljubljanski rodoljubi so že hoteli in me že poprašali, če bi hotel kompetirati na mesto Koblarjevo v prisilni delavnici (kadar namreč Koblar pride „više“). In kdaj bo to — ne vem. No v tej službi bi pa prišel iz dežja pod kap, ker bi bil kot k u r a t popolnoma v oblasti Misijevi!

Po strani sem čul, da se ž u p a n Ivan Hribar zanima za me in mi hoče pri magistratu preskrbeti neko službo....

Toliko torej, kar jaz sám vem, to sem Vam povedal. Samí tudi veste, da je v Ljubljani precej „vroč“ terên zarad mnogoštevilnih političnih strank.

Kako bibliotekarsko mesto bi bilo morda res še najprimernejše — če tudi kje „na tujem“. Saj je včasí n a t u j e m boljše, nego „medju rodjaci“...

Dolgo torej ne morem tako viseti, škoda denarjev! Na dosedanje službo lahko resigniram seveda vsak trenutek, a potem moram nekaj vedeti, kam potem?

Če ste torej, dragi prijatelj, opetovano govorili z gospodom dr. Krekom o moji zadevi, pooblašчам Vas, da temu gospodu tudi po prejemu tega mojega pisma o prvi priliki naslikate moj sitni položaj in mu razodenete moje misli in — pomisleke. Prosim tudi, da mu poveste, da ne reflektiram ravno na kako mesto v domovini slovenski, ki je itak do $\frac{9}{10}$ v oblasti klerikalizma. Razume se samo ob sebi, da bi se cela reč vršila kolikor se samo dá, t a j n o, da

Dobro je bilo, da sem se bil peljal v Gradec. Srce me je vleklo k Vam akademikom a bil sem hudo razburjen. Vtis, ki sem ga napravil na „Triglavane“, je moral biti „grozen“. Bil sem zaspan, a ker tukaj živim filistersko-redno, nisem bil vaje . . . Spal pa sem bil jako malo od srede do četrta.

Tako je — — —

Apropos! O „Zvonu“ samem bi se tudi ne dalo živeti. Prof. Bežek dobiva menda samo circa 25 f na mesec! Mi pač nismo Čehi, ne Francozi ne Nemci! . . .

Vaše poročilo, da je gospod dr. Krek celo pripravljen kam peljati se za-me službe iskat, me je ginilo; vem tudi, da ima gospod prof. velik vpliv v Ljubljani in morebiti tudi v Gradcu, Zagrebu ali na Dunaju . . .

„Služba“ me kliče. Končavam.

Zahvaljujem se Vam za Vaše iskreno zanimanje ter Vas srčno pozdravljam

Vaš udani

Aškerc.

O Aškerčevem odnosu do župnika Lempla prim. tudi „Slovan“ 1912, 324.

O Aškerčevem odnosu do Govekarja v zvezi z uredništvom „Ljubljanskega Zvona“ prim. tudi Aškerčevo pismo Govekarju z dne 14. januarja 1899 (Sn 1912, 310), ko je stvar, da Aškerc prevzame „Zvonovo“ uredništvo, spet postala aktualna.

O zgodovinarju in politiku Antonu Koblarju prim. SBL I, 478.

O zaslugah ljubljanskega župana Hribarja za Aškerčevo namestitev na ljubljanskem magistratu prim.: Ivan Hribar, Moji spomini I. del, 157—179.

O posredovanju vseučiliškega profesorja dr. Gregorja Kreka prim. poleg tega še pismo 9 s komentarjem.

O Aškerčevem prihodu v Gradec poroča Žmavc: „Tedne po celem slavlju je me naenkrat naglo brez avisa obiskal v Gradcu Aškerc. Jaz sem imel mnogo študija in se mu nisem mogel posvetiti; ampak v ožjem krogu — bilo nas je vseh ožjih prijateljev morda 15 — smo skupaj večerjali (nekje v restoraciji v Herrengasse v I. nadstr. v posebnem kabinetu) in seveda zdravice pripijali. Aškerc je bil zelo resen, skromen in tih, in zato je menda v pismu vprašal o utisu“ (Boršnikovi 14. januarja 1936).

Velenje 12. 2. 97.

Dragi gospod Ambattha!

Status quo ante...

To so težke duševne borbe. Danes sem tudi dobil neki dopis od konsistorija, ki pa ni v nobeni zvezi z mojim aktualnim položajem.

Poleti lani sem namreč [sem] v svojem pastoralnem elaboratu (o „pokorščini cerkve v političnih“ rečeh) naravnost izjavil, da v političnih rečeh nihče ni dolžan absolutno ubogati škofa, zlasti pri nas ne, ker je javna tajnost, da je njihovo politično delovanje že bilo na kvar našemu narodu. Proti temu protestuje konsist., a ne kliče me na odgovor*...

Jaz sem prepričan, da bi gospod dr. Krek dosegel kaj za-me v Ljubljani ali kje drugje. Za kako banko bi pa jaz ne bil, ker mi ni nič bolj zopernega na svetu, nego računi.

Lahko torej poveste gospodu profesorju, da mu popolnoma zaupam; pozná me in po tem poznanju bode tudi ur[eje]avnál svoje pozvedavanje. V politično areno bi pa jaz ne hotel riniti se...

Toliko ad interim.

Lepo Vas pozdravlja

Vaš

Buddha.

P. S. Položaj je dva dni že toliko ugodnejši za-me, da mi ni treba več iz krčme jemati hrano, ampak pošiljam v forof ponjo. Ne občujeva pa ne...

* Ta važni dopis boste morali enkrat brati. Videli boste, kako se borím zoper klerikalizem[u]; in borím se bržčas jaz edini na Slovenskem Štajerskem.

Glede Aškerčevega pastoralnega elaborata „o pokorščini cerkve v političnih rečeh“ prim. tudi Aškerčevo pismo Ivanu Hribarju z dne 26. marca 1897 (Moji spomini I, 165) ter Aškerčevo pismo Turnerju z dne 1. septembra 1896: „Ravno pretekli m. sem moral izdelavati nekatere vsakoletne ‚elaborate‘: bilo je še drugega dela vmes, tako da sem marsikatero pismo moral odložiti.“ Turnerju piše o tem tudi 27. marca 1897: „In kaj porečeš na to, da sem jaz lani na konferenci (dekanijski) pismeno protestoval proti temu, da bi morali verniki škofom biti v političnih rečeh pokorni?“

Meseca febr. mi je poslalo škofijstvo dolg odgovor na moj protest. Ta odgovor je zanimiv in hranim ga in perpetuam memoriam. Gotovo še nobeden duhovnik na Slovenskem ni u r a d n o odrekal pokorščine škofu v političnih rečeh, nego jaz. Na to sem ponosen! —“

Za Aškerčev odnos do Žmavca je značilno, da Aškerc naziva Žmavca „Ambattho“, sebe pa „Buddho“ (prim. Aškerčevo pesem „Grešnik“ v „Lirskih in

epskih poezijah“ str. 193). Kakor piše Žmavc Boršnikovi 14. januarja 1936, je najbrž on prvi kot petnajst let mlajši tedaj sebe in svoj odnos do Aškercarako označil.

9

Čislani gospod!

Velenje 1. 4. 97.

Vsakega Vašega pisma sem vesel, ker vem, da je odkritosrčno.

Moja zadeva je še tam, kjer je bila. Bil sem res začel z g. dr. Krekom direktno korrespondirati in sem po njegovem nasvetu tudi pisal nekemu rodoljubu, a odgovora še nisem dobil. Težko ga čakam...

Naša politika je res imenitna — kaj ne?

Klerikalne orgije, ki sta jih ob volitvah v V. kurijo uganjala „Gospodar“ in „Südst. Post“, so se morale gnusiti vsakemu poštenemu človeku.

Naše klerikalce najbolj jezi, da izhaja poleg naivnega „Gospodarčka“ še „Domovina“, ki je vendar dosti boljša, četudi še nikakor ne vzorna.

Zmagal je pri nas torej klerikalizem — a naši posvetni voditelji so radi pomagali k tej zmagi, samo da jim ostane — klientela. Jaz se letos nobene volitve nisem hotel vdeležiti; gabile so se mi intrige. Za Hribarja pa je boljše, da ni poslanec, ker bi se v tem slučaju gotovo materialno ruiniral...

Socijalisti prinesó v naš parlament nov, svež duh. Oni bodo ščuke med karpi. Že začetek je imeniten! Soc. edini si bodo upali vselej povedati golo resnico.

Pacifikacija na Kreti — — to je kaj! A? Zgodovinarji XX. stoletja bodo to reč prištevali brez dvoma „najgenijalnejšim“ činom evropske diplomacije...

Govekar je z menoj vred v škripcih. Smili se mi. Vrh tega se je siromak še oženil in postal še bolj odvisen. Bojim se, da poslej ne bo mogel več tako veselo pisati, kakor je doslej...

Želim Vam prijetnih velikon. počitnic. Vaših feljtonov v „Narodu“ že težko pričakujem; gotovo bodo radikalni in duhoviti.

Jaz pa se tukaj čimdalje neraji vidim. Želim si daleč, daleč proč od tod, kjer ni odkritosrčnih, ne čutečih, ne mislečih ljudi.

Z najlepšim pozdravom

Vaš Buddha.

V Aškerčevi ostalini hrani inspektor Josip Wester iz tega časa štiri pisma vseučiliškega profesorja dr. Gregorja Kreka, katera jasno pričajo, kako se je Krek v zvezi z ljubljanskim županom Hribarjem trudil, da preskrbi Aškercu primerno službo. Rodoljub, kateremu je Aškerc po Krekovem nasvetu pisal, je

Hribar, ki se mu je 1898 porečilo izposlovati za Aškerca službo mestnega arhivarja na ljubljanskem magistratu.

Glede Žmavčevih feljtonov prim. 10. pismo.

10

Velečislani gospod!

Velenje 7. 7. 97.

Rad bi bil jaz prvi, ki Vam iskreno čestita na imenitnem feljtonu „Na višini našega časa“ — pa bržčas ste že poprej od drugod dobili gratulacij.

To je res pisano z višine naše dobe. Takih feljtonov treba „Narodu“.

Kolikor besed, toliko mislij. Pričakoval sem veliko — čital sem še več. Led je prebit. V naših uprav slovenskih, t. j. ozkosrčnih razmerah ima vsakdo, ki vrže med ljudi kako radikalno misel, veliko zaslugo.

Vi ste seveda učeni in meni ne gre sodba o čisto znanstvenih stvareh, pa vendar bi se Vas usojal v nekem oziru imenovati Vas svojega — sobojevnika.

Čudom sem se čudil, da so se v Ljubljani sploh upali objaviti Vaš spis v celoti in menda ne okrajšan. In celo tiste vrste o svetovnem epohalnem pomenu socializma so „srečno“ pasirale ljublj. cenzuro! Na, godijo se čudesa!

Saj je reakcionarstvo dandanes tako „moderno“ ...

Škoda pa je, da se bo spis kmalu poizgubil. Jaz bi ga bil videl raji v „Zvonu“. —

Jaz životarim in tlačanim še zmerom po starem.

„Spasitelja“ čakam še zaman.

Upam, da Vas to-le pismo najde še v Gradcu.

Pošiljam Vam svoj najlepši prijateljski pozdrav

Vaš stari

Buddha.

Na Aškerčevo spodbudo (prim. Aškerčevo pismo Govekarju z dne 7. maja 1897, Sn 1912, 245) je Govekar po polletnem oklevanju vendarle pričel objavljati znamenito serijo Žmavčevih podlistkov „Na višini našega časa“ (SN 8. jun. 1897), ki so s svojimi novimi pogledi na svet, življenje in družbo naravnost revolucionarno učinkovali in dvignili mnogo prahu ne samo v nasprotnem taboru, marveč tudi v „Narodovem“ uredništvu samem, katero se 20. septembra 1897 v pripombi k novi seriji Žmavčevih podlistkov „Nove krize“ opravičuje, da se ne sklada z vsemi avtorjevimi izvajanji.

11

Čislani gospod in prijatelj!

Velenje 29. 7. 97.

V pasjih dneh živimo in pa često sem ubit in len od dela, da na najnujnejša pisma ne utegnem odgovarjati.

Jaz sem Vam mislil že zadnjič reči, da bi svoj znameniti feljton „Na višini našega časa“ izdali tudi v posebnem odtisku — pa sem bil pozabil.

Storite to, storite! Ob tej priliki lahko še tu in tam kaj dodaste, sploh ves spis razširite, popolnite, morebitne tiskovne pogreške popravite. Korekturo opravljajte sami!

To bo lep vvod za Vaš doktorat. Apropos! Veseli me, da pojdete v Prago. Prof. Masaryka poznam po spisih, ki jih objavlja v svojem žurnalu „Naše Doba“ in ki ga jaz čitam. No pozneje pa bržčas le še pojdete tudi v Genf ali v Pariz? —

Danes vračam gosp. Supanu prevod. —

Ni Vam treba še le praviti, da me razveselite, ako pridete o priliki v počitnicah k meni; prosim Vas samo, ne ob nedeljah...

Z vsem spoštovanjem in z lepim pozdravom

Vaš

Buddha.

Znamenito češko revijo Naše doba, revue pro Vědu, umení a život socialní, ki jo je urejal Masaryk v Pragi, je prejemal Aškerc od svojega prijatelja doktorja Pavla Turnerja brezplačno že od 1895 (prim. Aškerčevo pismo Turnerju 2. oktobra 1895 i. dr.).

V. Supan, na gimnaziji Žmavčev vrstnik, ki je študiral v Gradcu medicino, je ponemčil nekaj Aškerčevih pesmi, za katere ni bilo mogoče dognati, če so izšle (Žmavc Boršnikovi 14. januarja 1936).

12

Čislani gospod!

7. 9. 97.

„Nove krize“! Živeli! Z velikim zanimanjem sem jih čital. Častitam! Veste kaj? Napišite še eno serijo feljtonov o modernih vprašanjih, potem pa izdajte vse tri*: a) Na višini etc b) Nove krize in c) tretjo ser. Skupno v enem zvezku. Bo zanimiva knjižica to! —

Zadnjič mi je bilo absolutno nemogoče priti v Celje; imel sem pri neki podružnici opravilo. Odkod pa bi dobil suplenta?

Z lepim pozdravom

Vaš Buddha.

Kaj delajo nemški Supanovi „prevodi“
in pa Krekov essay?

* omne trium perfectum.

Vizitka

Glede Žmavčevih feljtonov prim. 10. pismo.

AŠKERČEVA OBLETNICA

AŠKERČEVA PISMA ŽMAVCU

P R I O B Č U J E M A R J A B O R Š N I K

13

Blagorodni gospod!

Velenje

25. X. 97

Dopisnico in pismo Vaše — oboje sem prejel. Hvala za zanimive novice! Zavidam Vas, da delate sedaj „prochazky“ po matički Pragi. Lepa je res. Jaz sem bil tam l. 1885. Želim Vam, da si v kratkem poveznete na glavo — s primerno slovesnostjo — doktorski klobuk.

Pošiljam Vam obé svoji knjižnici, ker pišete, da nameravate spisati o njih kak essay. Pri prevodih treba seveda gledati na to, da so točni. Zadnji češki prevod v oktob. št. „Zvonovi“ ni bi baš točen. Tudi referat sam pač prepovršen. Iz take ocene si čitatelj ne more ustvariti jasne slike o trudu i o i d e j a h kakega spisa. — Knjižic mojih mi ni treba vračati. Obdržite si jih „na pamatku“.

Toraj razširiti mislite „Hrv. Misao“?

Namestu „Nova Doba“ dajte ji raji kako drugo ime. V hrvaščini je „doba“ itak gen. neutrius. In pa preveč bi spominjalo ime na Masarykovo „Naše Doba“. Recite raji n. pr. „Nove Misli“, „Nova pota“, „Novi tiri“ ... ali kaj takega.

Kar pa se tiče mojega sotrudištva — hvala za častno povabilo! — t. veste, da, če bi tudi kaj znal napisati, imam jako malo časa. Seveda je prav mogoče, da bi kdaj kaj poslal, kadar bi prilika nanesla. Obetati pa si za gotovo ne upam. —

Da, da! Srečen človek ste, da lahko tako po ceni čitate razne revueje! Na novi letnik Masarykove „Naše Dobe“ sem že radoveden. Apropo! Če se snidete kdaj kje s panom Legotom — stanuje na Žiškovi Cimburková ul. — prosim, izročite mu moj srčen pozdrav ...

Ad interim ostajam z najlepšim pozdravom Vaš Aškerc

Dotični časopis, v katerem objavite essay, prosim, da mi določite v spomin.

Žmavc je živel od 1. oktobra 1897 v Pragi (prim. uvod str. 20. in J 4. februarja 1936). Ostal je z Aškercem še nadalje v pismenih in osebnih stikih. Vsako drugo leto ga je obiskal v Ljubljani, nekajkrat pa ga je tudi Aškerc obiskal v Pragi.

O Aškerčevem prvem potovanju na Češko, na Velehrad in v Prago prim. SN z dne 21. junija 1885.

137

Aškerc pošilja Žmavcu „Balade in romance“ ter „Lirske in epske poezije“ za nameravani esej, katerega pa Žmavc ni utegnil napisati. Ker na podarjenih zbirkah ni nobenega posvetila, sklepa Žmavc, da jih je poslal Aškerc direktno preko založnika. Na eno od obeh knjig je Žmavc zabeležil datum 28. oktobra 1897 — vsekakor dan, ko je bil knjigo prejel (Žmavc Boršnikovi 16. februarja 1936).

Češki časopis „Literární listy“ XVIII je objavil na str. 274. prevod Aškerčeve pesmi „Moja Muza“ in oceno „Lirskih in epskih poezij“ (prevod je ponatisnil v originalu, oceno pa v slovenskem prevodu LZ 1897, 643), ki pa Aškerca nista zadovoljila.

Nova Doba, „list sjedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine za politička, socijalna i književna pitanja“, je bila v Masarykovem duhu urejevana revija, ki je izhajala v Pragi v letu 1898. Poleg St. Radića, Sv. Pribičevića, T. Masaryka, Fr. Hlavačka, F. V. Krejčija, Ad. Černýja, Ant. Dermote i. dr. je bil njen sotrudnik tudi Ivan Žmavc (= Ivan Jaroslavec, Ivan Sotlan), dočim Aškerc ni sodeloval.

O češkem književniku in vnetem prijatelju Slovencev Janu V. Legu, s katerim se je Aškerc preko Levca seznanil in spoprijateljil na svojem prvem potovanju v Prago (prim. Aškerčev članek o Legu v LZ 1903, 116, ter Levčevo pismo Aškercu z dne 1. julija 1885) in si odtlej z njim stalno dopisoval (narodni muzej v Pragi hrani 16 Aškerčevih dopisov Legu, inspektor Wester 15 Legovih Aškercu; prim. tudi SBL I, 631).

14

Velenje

Čislani gospod!

17. 3. 98.

Zadnje čase se mi je korespondencija bila tako nakopičila, da sem že obupaval. Zato tudi Vam tako pozno odgovarjam.

Hvala Vam za prijazne vrste! Ko pa sem hotel zdaj-le pisati Vam, iztikal sem po vseh predalih in miznicah, da bi še enkrat prečital Vaše ljubo pismo — ní ga nikjer! Malo je manjkalo, da nisem na tešče krel. Kadar ga ne bom iskal (pisma namreč), najdem ga gotovo! To pač tudi spada v kategorijo človeške tragikomedije.

In sedaj se niti ne spominjam več vseh mislij in novic v Vašem dopisu. To je najlepše! Tista lepa panorama Prage pa vendar paradira tam-le gori na okviru slike „Hercegovačko roblje, ili: Bašibozuci vode herceg. djevojke na pazar“. In na tej panorami stojé imena čeških žen in gospodičen. Res, velika čast za-me! Samo, verjeti ne morem, da bi me ponosne Čehinje poznale po mojih slabih verzih. Ime moje so pač slišale od Vas. Ravno tako tudi tisti odlični češki gospodje, ki so podpisani na kartah, javaljne poznajo ubogega A-a iz originalov, ampak le iz pripovedovanja prijatelja Žmavca. Čehi imajo tako bogato belletr. literaturo, da se za naše leposlovje menda ne interesirajo veliko. —

Vi bi jim že znali o naši literaturici napisati kak essay, ko bi utegnili.

Verjamem Vam pa rad, da imate kakor doktorand dosti važnejšega in nujnejšega dela, nego je populariziranje slov. literature med — Čehi.

Na večeru češ. podružnice našega plan. društva ste se torej imenitno imeli. Tudi v „Edinosti“ sem bral o tem. — Lepo napreduje „Nova Doba“. Vaš članek o slov. univerzi je res temeljit. Vse podpišem. Dostavil bi še, da bi morala na projekt. slov. univerzi s r b o h r v a š č i n a kot podučni jezik zavzemati o d l i č n o mesto, saj se mi Slovenci s a m i n e moremo ubraniti severne nemške povodnji. Ali ni res? — Prosil bi Vas, da sporočite dotični češki gospôdi, ki se me je spomnila na kartah, mojo zahvalo in pozdrav moj.

Da ste mi zdravi in veseli v zlati in krasni matički Pragi! Vaš udani Aškerc

Kdo so bili oni odlični Čehi, ki so se Aškercu podpisali, se Žmavc ne spominja več (Boršnikovi 16. februarja 1936).

Na Aškerčev dostavek k Žmavčevi razpravi (Ivan Sotlán, Slovenska univerza v Ljubljani, Nova Doba, 133), „da bi morala na projekt. slov. univerzi s r b o h r v a š č i n a kot podučni jezik zavzemati o d l i č n o mesto, saj se mi Slovenci s a m i n e moremo ubraniti severne nemške povodnji“, se Žmavc niti v svojem članku v SN (dr. Milivoj Savić, O bodoči univerzi v Ljubljani, 3. novembra) niti v svoji razpravi v LZ (dr. Milivoj Savić, Vseučilišče v Ljubljani, LZ 1898, 736) neposredno ne opira, pač pa zavzema v „Zvonu“ svoje pomembno stališče: „Poleg vsega tega pa smo vendarle prepričani, da bomo svojemu vseučilišču udarili svoj pečat na podlagi dosedanjega svojega kulturnega dela; a naobratno bo bodoče naše vseučilišče mogočno pospeševalo in razvijalo specifiški značaj naše kulture ter ji pomagalo, da se bolj in bolj osamosvoji ter reši romanskega in germanskega jerobstva, približujoč jo kulturi drugih slovanskih narodov ter ustvarjajoč na ta način slovensko vrsto splošnega slovanskega kulturnega tipa ...“ (str. 740).

Blagorodni gospod

15

Dr. Ivan Ž m a v c, [:na univerzitě /?/:]

P r a h a — P r a g
Kral. Vinohrady
Klicperová ul. č. ?

Častitam iz srca na dosegi doktorskega klobuka!

Živeli!

Celje, 12/7. 98.

A š k e r c.

Razglednica: „Narodni dom“ v Celji. — Žig: Celje 12. jul. 1898.

Žmavc je bil promoviran na nemški univerzi 11. julija 1898 za doktorja filozofije in prirodnih ved (Boršnikovi 16. februarja 1936).

Čislani gospod doktor!

Ljubljana,
22. VI. 99.

Hvala Vam za prijazne vrste!

Jaz samotarim po svojem starem načinu.

Hodim v arhiv, delam. Pa tudi doma delam včasih kaj, kadar se mi baš ljubi. Škof mi je prepovedal maševati — no, pa ništa za to!

To me ne vznemirja čisto nič. Prepuščam drugim, da si služijo z mašami denarja; jaz si ga v Ljubljani n i s e m služil...

Naša politika je pod psom. To je žalostna resnica. No, težko je o tem pisati. —

Zarad Vaše razprave sem govoril z Govekarjem, ki je rekel, da doslej še ni[m] mogla priti na vrsto, da pa pride čim prej mogoče.

Hvala Vam tudi za Vašo filozofsko razpravo! Po mojem nemerodajnem mnenju v takih stvareh je b r e z u s p e š n o iskati orientacije pri Tom. Aquinčanu gledé človeške etike in gledé naziranja o svetu.

Ti starci so pisali s stališča s v o j e dobe, ko je veljal geocentrični in antropocentrični system. Prave znanosti še takrat bilo ni; vse so konstruirali a p r i o r i. Saj niti vsega površja naše zemljice še niso poznali, ne narodov, ne njihovih šeg (έθος). Prirodoslovja še ni bilo. Eksperimentov niso poznali. Zapirali so se v svoje celice pa si igrali med 4 stenami z besedami. „Mit Worten lässt sich trefflich streiten, mit Worten ein System bereiten.... Denn eben, wo Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein“ ... etc. Vrag vzemi tisto abstraktno filozofijo! Človek naj le proučava prirodo okoli sebe, v sebi. Mikroskop, teleskop, kemična [al] analiza, matematika in geometrija... to se instrumenti za spoznavanje in razreševanje tiste zagonetke, ki se ji pravi „s v e t“, čigar d e l, o r g a n s k i del je tudi č l o v e k. Za tem e k s a k t n i m spoznavanjem sveta pojde tudi praktično življenje, pojde gospodarski položaj, socialna uredba človeške družbe. Iz vsega tega bo rezultirala tudi modificirana etika, ki [me] ni nič absolutnega, ampak nekaj spremenljivega po času, po narodni individualnosti, po klimatu etc. etc.

Kaj imenujejo ljudje danes „nравstveno“, ker prav za prav ni nравstveno, ker je n e n a r a v n o.

Koliko hypokrizije je dandanes po svetu baš v imenu — morale. Mos, — moris...

Kako različen je pojem o — Bogu [pri] v raznih verah, pri raznih narodih in pri ljudeh iste vere!

Človeštvo pa gotovo teži po spoznavanju. Kaj pa je smoter temu spoznavanju in svrha njegova — kdo bi to vedel? Mi korakamo dalje in gotovo tudi naprej, pa kam, tega ne vemo! Vsakdo pa hoče biti srečen, hoče imeti od življenja čim več vžitkov. A kdor vživaje življenje ne krati sreče svojemu bližnjemu, ta je etičen, ta živi pošteno.

Često pa to ni mogoče. Često se človek veseli na račun drugih ...
Toda dovolj filozofije! —

Prevodi nekaterih mojih reči v „Slov. Přejhledu“, so mi ugajali. Za to pozornost sem se že zahvalil uredništvu in pisatelju Boreckemu.

Bog Vas živi! Pa pridite kmalu v Ljubljano!

Z najlepšim pozdravom

Vaš Ашкерц

Škof A. Bonaventura Jeglič je prepovedal Aškercu maševati že pred 12. majem 1899, kar je razvidno iz listine št. 2148, ki jo citiram po doslovnem prepisu župnika Ivana Vrhovnika (prepis hrani državna študijska knjižnica v Ljubljani):

Častitemu cerkvenemu predstojništvu sv. Janeza Krstnika v Ljubljani.

Cerkvenemu predstojništvu se s tem naznanja, da se je gospodu Antonu Aškercu, mestnemu arhivarju v Ljubljani, prepovedalo maševati ali katerokoli duhovno opravilo opravljati.

Knezoškofijski ordinarijat v Ljubljani, dne 12. maja 1899.

J. Flis m/p
gen. vik.

Aškerc je bil podrezal Govekarja najbrž zaradi enega od Žmavčevih članov, ki so pričeli izhajati meseca julija v SN. (Prim. pripombe k 17. pismu.)

O Žmavčevem separatniku (Die Prinzipien der Moral bei Thomas von Aquin. Von Dr. J. Žmavc. Sonderabdruck aus dem Archive für Geschichte des Philosophie. Berlin 1899) poroča Aškerc anonimno tudi v LZ 1899, 456, z lakoničnim stavkom: „To razpravo nam je doposlal naš v Pragi živeči učeni rojak. Zaglavje delcu kaže samo, o čem piše in s kakimi vprašanji se peča avtor.“

Aškerčev nemški citat je iz Goethejevega Fausta I, Schülerszene.

Prevodi, o katerih govori Aškerc v 16. in 17. pismu, so izšli v „Slovanskem Přejhledu“ 1899, 412 (Jaromir Borecký, Ze slovinské poesie). O njih poroča tudi LZ 1898, 456, z napačnim imenom prevajalca. — Urednika „Slovanskega Přejhleda“ Adolfa Černýja je na Aškerca najbrž prvi opozoril Žmavc, ki je dal pobudo k prevajanju Aškerčevih pesmi svojemu starejšemu tovarišu v knjižnici drju Jaromiru Boreckemu (Žmavc Boršnikovi 16. februarja 1936). Borecký kakor tudi Černý hranita Aškerčeva pisma, ki jih pa še ni bilo mogoče dobiti. Posebno s Černýjem si je Aškerc veliko in intimno dopisoval (dr. O. Berkopec Boršnikovi 11. februarja 1936) ter ga nekoč (menda 1907) v Žmavčevem spremstvu tudi obiskal v Pragi (Žmavc Boršnikovi 16. februarja 1936).

Čislani g. doktor,
dragi prijatelj!

Ljubljana,
19. IX. 99.

Še le danes Vam odgovarjam. Vaše pismo me ni bilo našlo doma. Jaz sem takrat hodil po — Rimu. Bil sem v Napolju, v Pompejih, na Capriju, v Tivolih, v Florenci in v Benetkah.

Ej, zdaj še le vem, kakšni ljudje so bili prav za prav ti Grki in Rimljani! To so bili res ljudje, ljudje!

„Museo Nazionale“ v Napolju! Ha, kaj je to!

Čudovit in največji vtisk pa [je] so naredili na-me Pompeji! In pa ta Rim! S t a r i Rim namreč!

Toda — kaj bom pravil to V a m, ki Italijo itak poznate! Mi smo barbari glede u m e t n o s t i, gledé s t a r o s t i kulture, če se primerjamo z Italijo.

Hvala Vam za knjižico, ki ste mi jo poslali! Kar se tiče Grkov — poganov — sem Vam že rekel, da sem čisto Vaših nazorov. Mi se moramo povrniti k n a r a v i. — Vaše feljtone čitam seveda vse pozorno. Le še večkrat kaj!

Naši ljudje se morajo privaditi misliti. Kake čenče vživa naše slov. občinstvo v naših polit. časnikih, to je skandal. Lokalne čenče in prismođarije ...

Le pišite, pišite!

Govekarja sem bil podregal zaradi Vašega feljtona.

Mislim, da sem Vam že zadnjič povedal, da je dr. Borecký moje reči izvrstno prevedel. Naj me počastí še z več prevodi! Jako hvaležen mu bom.

Kar se tiče tukajšnje lic. knjižnice, Vam morem povedati samo to: Knjižnica je jako bogata; ima veliko knjig in listin. Obiskujejo jo največ dijaki, pa tudi profesorji.

Prvi uradnik je neki Čeh (dr. Štefan), drugi je Slovenec L u k a P i n t a r. Ko bi pa Vi vedeli, k j e j e, v kakšnih lokalitetah je pomeščena ta knjižnica, Vi bi se ustrašili! To so razvaline stare gimnazije na Vodnikovem trgu. Vse razpokano, da je človeka strah stopiti čez prag. No, gotovo je, da se to poslopje podere in sezida novo. Služba v lic. knjižnici — to bi bilo nekaj za Vas. Pa, seveda, sedaj mesta ni praznega.

Želim Vam iz srca, da se kmalu izboljšajo razmere! Kdo bi zaslužil boljše eksis. kakor Vi, gospod doktor?

Jaz životarim in samotarim. Ostanem li do smrti v Ljubljani, tega še ne vem.

Govoriti bi se dalo marsikaj, pisati pa je težko...

Najlepši pozdrav Vam pošilja ves

Vaš stari
Aškerc

Na podlagi Aškerčevih dopisov Holzu se dá ugotoviti, da je potoval Aškerc po Italiji od konca avgusta do srede septembra 1899 (Vatroslav Holz, Anton Aškerc na potovanju. Rokopis hrani Fr. Govekar).

Aškerc se zahvaljuje Žmavcu za separatnik njegove razprave: Die Werttheorie bei Aristotel und Thomas von Aquin. Sonderabdruck aus dem Archive für Geschichte der Philosophie. Berlin 1899, kjer Žmavc med drugim dokazuje, da je bil že Aristotel v nekem smislu energetik in evolucionist ter da sta Aristotel in Tomaž Akvinski socialno pravico eksaktno branila že davno pred Marxom.

Aškerc ima v mislih gospodarske, sociološke in narodno-kulturne članke, ki jih je objavljajal Žmavc v SN 1899 pod psevdonimoma A. P. Regelj in Dr. M. A.

Za službo v ljubljanski licejski (današnji državni študijski) knjižnici se je Žmavc menda dvakrat zanimal, toda ne iz lastne iniciative (Boršnikovi 16. februarja 1936).

18

Ljubljana

Čislani gospod doktor!

12. I. 1900

Prof. Masaryka sem bil naprosil, da mi naj odgovori — za „Zvon“ — na vprašanje: „Kdaj se začneja XX. stoletje?“ —

G. Masaryk pa mi je odgovoril, da to ne spada v njegovo stroko. Ob enem je dostavil, da naj se obrnem na V a s. Vi bi mi — piše g. dr. M. — tak članek lahko izprosili pri ravnatelju praške zvezdarne, prof. Grussu (?).

Prosil bi Vas torej po napotku g. prof. Masaryka, da bi govorili s tistim profesorjem tamošnje zvezdarne in ga naprosili za kratko notico o tem vprašanju.

Naročil sem namreč pri raznih učenjakih odgovore na to temo. Po vzgledu modernih revij hočem objaviti takšne odgovore v „Zvonu“.

Zdaj pa pridete na vrsto Vi!

Skoro sem že jezen na Vas in ljubosumen n. pr. na „Narod“, ki prinaša večkrat članke izpod Vašega peresa; na „Zvon“ ste pa čisto pozabili!

Program moj ste čitali. Prosim torej v kratkem kaj a k t u a l n e g a!

143

Lahko tudi kaj p r e v e d e t e iz češčine, kako aktualno razpravo, samo da bo zanimiva za n a š č a s.

Priporoča se Vam ter Vas lepo pozdravlja Vam udani
Aškerc

Pri anketi „Kdaj se začne XX. stoletje?“, ki jo je Aškerc objavil v LZ 1900, 225, so sodelovali: prof. Fr. Apih, dr. Fr. Kos, prof. A. Šantel, dr. I. Žmavc, prof. dr. Tade Smičiklas in Peter pl. Radics.

Žmavc je sodeloval pri SN stalno od srede 1897 do srede 1900 (kesneje se je oglašil šele po vojni) pod psevdonimi: Zlogonski; I. Ž.; dr. Milivoj Savič; dr. Fran Krajec; A. P. Regelj; dr. M. A.; dr. I. Žm.; dr. P. R. in anonimno.

Na Aškerčevo pobudo je priobčil Žmavc v LZ 1900, 550, razpravo „Socialno vprašanje“, kjer obširno poroča o Masarykovem delu „Otázka sociální“. (Prim. tudi 19. in 20. pismo.)

19

Ljubljana

Cenjeni g. doktor!

21. 3. 900

Vaš donesek k vprašanju, kdaj se začne XX. stol., je že stavljen z drugimi vred in pride v tej, aprilski, št.

Pričakujem obljubljenega članka o s o c. v p r a š a n j u.

Kakor ste videli v m a r č e v i št., sem otvoril v „Zvonu“ „Socialni pregled“, posebno rubriko za vsa vprašanja tičoča se družbe in njenega razvoja.

Pa tudi druge stvari so mi dobrodošle: notice iz drugih znanostij. Posebno rad bi imel nekak periodijski pregled o novih iznajdbah in eksperimentih ter opazovanjih v fiziki, kemiji, fizijologiji, zoologiji [ter] astronomiji, biologiji... Takšne j e d r n a t e preglede prinaša n. pr. dunajska „Wage“. Mene take reči jako zanimajo in želel bi jih tudi za „Zvon“. Naše občinstvo se mora navaditi m i s l i t i, ne samo fantazirati. Misлити, misлити — gledati, kaj se godi v prirodi, okoli nas in kaj so našli misleci in učenjaki po v s e m svetu.

S samimi novelami in pesmimi nisem zadovoljen! Tudi sama poročila o književnostih in umetnostih mi ne teknejo. Prava revija se mora ozirati na c e l e g a človeka, na v s e njegovo duševno delo in življenje — pa naj ga opazujemo kjerkoli na našem planetu.

Pa jaz seveda n e z n a m o vsem pisati.

Ali bi Vi ne mogli v tem oziru kaj pomagati?

Priporočam se Vam s spoštovanjem in s pozdravom
udani

Aškerc

(Se nadaljuje.)

AŠKERČEVA OBLETNICA

AŠKERČEVA PISMA ŽMAVCU

P R I O B Č U J E M A R J A B O R Š N I K

20

Ljubljana

31. VIII. 900.

Čislani gospod doktor!

Ravnokar sem prejel Vaše drago pismo s člankom vred.

Za oboje hvala Vam lepa!

Saj poznate moj program, da bi rad Zvonovim čitateljem podajal ne samo belletristike, ampak tudi temeljitih aktualnih člankov. Obojega nam treba!

Mi Slovenci se moramo vendar že enkrat začeti vdeleževati duševnega boja in razmotrivati moramo tudi mi moderna pereča vprašanja. Vaš članek priobčim čimprej mogoče. —

Vaše „Socialno vprašanje“ pa je že natisnjeno v septembrski številki, ki jo dobite té dni. Prav lepa stvar, ki vzbudi pozornost med mislečimi čitatelji.

Priporočam se Vam, da me stalno podpirate pri težavnem delu. Tukaj bi nekateri radi samo belletristiko in zopet belletristiko, s čimer se pa jaz belletrist ne strinjam.

Za Prešernovo št. (12.) mi morate tudi kaj poslati. Že najdete kako primerno snov. Prešernova doba — Preš. duh... etc Vam dá gradiva. Lahko vzamete tudi kako paralelo iz češke ali stare literature... Poezija in filozofija etc... Nietzsche je res velikan, ali jaz se ne strinjam popolnoma z njim, kakor tudi Vi ne. V „Zvonu“ sem mu posvetil par, mislim, da primernih vrst. —

„Na počitnicah“ sem bil v Švici, v Monakovem in na Gardskem jezeru.. Zanimivi kraji! Na zapadu je kultura domá! Švica je daleč pred nami. In Monakovo! Umetnost in — pivo: Oboje je unikum. Prijatelj, težko sem se ločil od zapada...

Vaš predlog, da bi vzel za leto dni dopusta, ni napačen. Bodem še premišljeval o tej stvari. Seveda so razne ovire, katerih Vam tukaj ne morem razlagati...

Grm je zdaj v Ljubljani. Tudi on razstavi več slik. Prva umetniška razstava ba važnega pomena za nas. Ali jo pridete pogledat?

Z vsem spoštovanjem in z lepim pozdravom udani

Vaš Aškerc

P. S: Pišite, pišite za „Zvon“, dr. Turner Vam je prav svetoval.

II.

„Češko Mysl“ dobivam in sem tudi že naprosil nekoga, da mi referira o Vašem članku, ki govori o slov. filozofiji. Častitam Vam, da tako rade sprejemajo razne revije Vaše prispevke. Pri nas je to križ, ker „Zvon“ ne plačuje višjih honorarjev. Denar je pač tudi v literaturi nekaj spiritus movens — želbohu!

Zastran jezika Vam ni treba imeti prevelikega „respekta“ pred „Zvonom“. Če nekoliko pazite, da ne boste n. pr. g l a g o l a stavili na konec stavka, pa bo vse dobro. To so lapalije! Mi nismo filologi, ne pikolovci; bomo že p o p i l i l i, če bo kod treba.

Torej vivat sequens articulus et vivant alii sequentes!

Pozdravite gospoda Črnega, urednika „Slovanskega Prehleda“, kadar ga srečate in pa zlati duši, Janu Legotu se poklonite v mojem imenu!

Živeli!

A.

Za decembrsko številko LZ 1900 (= Prešernov album) je Žmavc prispeval razpravo „Socialni problemi v Prešernu“. (Prim. tudi 22. in 25. pismo.)

Ob Nietzschejevi smrti je objavil Aškerc v listku notico „† Friderik Viljem Nietzsche“ (LZ 1900, 586). Čeprav avtor na koncu obljublja: „Nietzsche je tako znamenit mislec, da se o priliki še povrnemo k njemu“ — tega kesneje v večjem obsegu nikoli ni storil.

Aškerc, ki se je zelo zanimal za razvoj slovenske upodablajoče umetnosti, je posvetil prvi slovenski umetniški razstavi samostojen članek (LZ 1900, 625), kjer pa slikarja J. Germa dokaj lakonično omenja.

Z Aškerčevim prijateljem drjem Pavlom Turnerjem se je bil Žmavc osebno seznanil že sredi devetdesetih let na Dunaju. Tudi iz Prage je Žmavc Turnerja vsaj enkrat obiskal, dočim je po prevratu, posebno 1921 v Mariboru, mnogo občeval z njim. Često sta govorila o slovenski literaturi in Žmavc se dobro spominja, da je Turner „Aškerca kot umetnika in misleca zelo visoko spoštoval, dočim je o mlajših dekadentih ter nasprotnikih Aškerca z majhnim spoštovanjem govoril“. (Žmavc Boršnikovi 16. februarja 1936.)

O Žmavčevi razpravi „List o filosofii slovinské“, katera je izšla v prvih dveh številkah glasila društva čeških filozofov „Česká Mysl“, poroča K. Schweiger v LZ 1900, 710.

21

Ljubljana

Dragi gospod doktor!

6. IX. 900.

Majhno prošnjo imam danes kot post scriptum svojemu zadnjemu pismu!

Prosim, povejte mi, koliko šteje Vaša vseučiliška knjižnica zvezkov? Potem, kakšne biblioteke še ima Praga? Po koliko zvezkov imajo te biblioteke?

In kar je glavna stvar: Ima-li Praga kako l j u d s k o k n j i ž n i c o, kakršne se nahajajo v Nemčiji, v A m e r i k i in tudi na Dunaji (kjer jih je več)?

In, ali je na Češkem (po čeških zemljah sploh) še kod drugod, po drugih mestih kaj takih javnih ljudskih knjižnic (volksbibliotheken)?

Napišite čisto suho, statistično, ne v podobi članka.

Članek sestavim sam.

Z lepim pozdravom!

Aškerc

22

Ljubljana

13. 9. 900.

Dragi gospod doktor!

Bravissimo!

Vi ste pa pridni! Vi in pa Ilešič sta mi p r v a poslala izvrstnih stvari za XII. št.

Vaš članek gotovo vzbudi pozornost, ker Prešerna še nihče ni osvetlil od t o t e strani. Upam, da bo Prešernova št. prav dobra. Mnogi pisatelji so mi obljubili prispevkov.

Tiskarna razširi to št. po potrebi, tako, da bo moglo vanjo vse gradivo, kar se ga nabere. —

Lepa hvala Vam tudi za podatke o k n j i ž n i c a h. Jaz študiram te stvari že dalje časa, ker bi rad tukajšnje merodajne ljudi pripravil do tega, da se ustanovi v Ljubljani slov. ljudska knjižnica. Največ se je trudil za to stvar tudi — že p r e d menoj! — polic. svetnik Podgoršek, ki mi je dal na razpolaganje več brošur. P. je ustanovil tudi posvetovalni urad za d e l o.

Gledé p o l j s k i h lj. knjižnic imam že obljubljene date od nekega prijatelja Poljaka v Galiciji. Samo ne vem, kdo bi kaj izvedel o r u s k i h. Obrnem se na nekatere znane profesorje. Za p r i h o d n j i letnik „Lj. Zvona“ mi m o r a t e že tudi nekaj poslati.* Jaz bi rad, da bi prinašal Z v o n večinoma a k t u a l n e članke, torej odgovore in pojasnila na časovna vprašanja, tudi [, k o] taka vprašanja, ki se tičejo svetovne — ne v a š k e — politike. Saj tako delajo vse prave revije. S s a m o j estetiko in beletristiko ne pridemo nikamor.

Z najlepšim pozdravom se Vam priporočam

udani

Aškerc

* Jako mi ustrezete, če mi do 1. n o v e m b r a naznanite, o čem mislite pisati prihodnje leto; še ljubše mi je, če kar pošljete kaj. —

V LZ 1901, 637, priobčuje Aškerc članek „Ljudske knjižnice“, kjer v štirih vrstah na str. 639. navaja tudi Žmavčeve podatke o čeških knjižnicah. — Informacije o poljskih knjižnicah je Aškerc prejel od svojega sotrudnika in literarnega prijatelja prof. Romana Zawilińskiego iz Krakova, katerega tudi citira v tej zvezi na str. 639.

Med ohranjeno korespondenco (Fr. Govekar hrani 14 Aškerčevih dopisov Zawilińskemu, inspektor Wester 8 dopisov Zawilińskiego Aškercu, od konca 1898 do konca 1905) sta tudi pismi, kjer Aškerc prosi (6. septembra 1900) in se zahvaljuje (20. oktobra 1900) za podatke, dočim Zawilińskiego pismo s podatki ni ohranjeno.

Žmavc si je ob Aškerčevem pozivu, naj mu naznani, kaj misli prispevati za LZ 1901, zabeležil opombo, da namerava pisati razprave „državoznanske, sociologične, narodnogospodarske vsebine“. Najbrž je dalo to pismo Žmavcu pobudo za razpravo „Staroklasicizem in politična vzgoja naroda“, katero je Aškerc objavil v januarski številki LZ 1901.

23

V Ljubljani, dne 22. X. 1900

Čislani gospod doktor!

Jako me veseli, da mi pošljete tudi o čeških prevodih iz Prešerna primeren spis.

Kako malo je pri nas ljudi, ki bi znali in hoteli pisati!

Te dni imam na vse strani veliko korespondencije zaradi „Zvona“. Trudim se, da bi povzdignil list na kar najvišji niveau.

Boriti pa se imam s klerikalci na eni strani, [d] na drugi strani pa v najnovejšem času z neko dekadentsko svojatjo brezznačajnih literarnih intrigantov, katerim glasnik je megleni Cankar. Gotovo ste čitali podli pamflet, ki ga je napisal ta poštenjak v „Slovenki“ proti meni in sedaj se bržčas čudi, da mu na pamflet ne odgovarjam — s pamfletom. Smešna stvar!

Jako mi je žal, da „Zlati Prahi“ ne morem postreči s kakim clichéjem Prešerna, ker ga nimam. Prof. Levec mi je dovolil, da smem po neki sliki, Prešernovi, ki je njegova last, dati delat portret Preš. s a m o z a „Z v o n“. Upam, da se bo tekom novembra vendar dobil kje kak portret pesnikov. —

Z najlepšim pozdravom!

Aškerc

(V naglici)

Pod „dekadentsko svojatjo“ misli Aškerc zastopnike slovenske „moderne“, ki so začeli v tem času zaradi načelnih in osebnih nesoglasij bojkotirati Aškerca in njegov „Zvon“ ter ga javno in zasebno napadati. Najodločneje je izrazil svoje razočaranje in nezadovoljstvo nad Aškerčevim delom v zadnjih letih Ivan Cankar v svojem brezobzirnem „Literarnem pismu“ (Ska 1900, 211).

Aškerc na ta članek javno sicer ni odgovoril, toda iz cele vrste pisem prijateljem je razvidno, kako živo ga je zadel.

V „Prešernovem albumu“ je reproducirana Prešernova slika, ki jo je napravil Fr. Kurz pl. Goldenstein (last Fr. Levca), pod katero je opazka: „vse pravice pridržane.“

Blagorodni gospod ²⁴

Dr. Ivan Žmavc,
uradnik v univerzitetni biblioteki

P r a h a — P r a g
Vinohrady. Krameriova ul. 23.

Hvala Vam lepa za prispevek!

Lep pozdrav! Aškerc.

Ljubljana, 24. X. 900

Razglednica: M. Pernhardt, Triglavski vrh ob jutranji zori. Zal. Kleinmayr & Bamberg. — Žig: Ljubljana 25. okt. 1900.

²⁵ V Ljubljani, 7. XII. 1900

Čislani gospod dr!

Tistih Vašihotic — bibliografskih — o čeških prevodih Prešernovih poezij, žal, nisem mogel več uvrstiti v Preš. album.

Kakor sem nekoliko namignil v predgovoru, se mi je bilo nabralo toliko gradiva, da sem moral računati in rešetati, kaj bi se dalo za s e d a j izpustiti. Odložil sem se torej, da izpustim take spise, ki se kolikor toliko ponavljajo. Ker je bil že Šlebinger spisal „Preš. med Slovani“ in je v tem spisu omenil tudi češke prevode, sem potem — s težkim srcem — izpustil Vaš članek.

V i n e verjamete, koliko sitnostij sem imel, predno sem dosegel, da so mi dovolili to pôl!

B l a g a j n i k „Nar. Tiskarne“ je neki d a c a r a ima glavno besedo pri tiskarni!

Ta človek hoče komandirati celo urednika!

Drugi inteligentni udje upravnega odbora so bili sicer v s i z a m e, da se mi dovoli, kolikor zahtevam, ali prositi sem jih moral poprej — vsakega posebej! —

Veliko sem se tudi trudil in pisaril na vse strani ter iskal novih sotrudnikov, da bi bil „Zvon“ tehtnejši, da bi stal čim bolj mogoče na višini. Prizadeval sem si, da bi list r a z š i r i l i, ker s 4 p o l a m i ne pridemo nikamor.

Vložil sem obširen pismen „pro-memoria“ in prosil v interesu r a z v o j a naše književnosti, da bi dodali na mesec v s a j 1 p o l o

več — vse zaman. Hotel sem imeti 6 pol na mesec, a na mojo prošnjo (!) ne dobim niti odgovora! Zdaj pa imejte veselje do dela!

Ti filistri nimajo zmisla za drugo ko za jalovo politikarstvo, za mestno *chronique scandaleuse* in za šport. Vmes bi še ta ali oni čital po kakšno lirsko pesem, po kako novelico — to je vse! Sama beletristika! Resnih člankov, študij — Bog ne daj! Kdo bo čital take dolgotrajne reči! Zato sem pa v svoji ogorčenosti zapisal v programu za 1901 stavek: „Narod, ki je prelenoglav, da bi mislil, nima nikakšne prihodnosti in je izgubljen.“ No, vse eno še nisem izgubil vseh nad in nisem še obupal.

So še možje, ki so na moji strani in popolnoma odobravajo moj „kurz“. Najbolj energično sta se pri neki seji potegnili za moje predloge: dr S t o r in dr K u š a r.

To leto, t. j. 1901. še poskusim srečo urejevanja, čeprav je to sila nehvaležen posel.

Zato Vas pa prosim, da me podpirate z doneski tudi prihodnje leto.

Vaš članek „Socialni problemi v Prešernu“ tukaj imponuje.

Na g. B o r e c k e g a sem se bil obrnil radi Prešerna. Njegov odgovor sem kar sam prevedel in ga dal v „Zvon“ kot članek.

Urednik „Slov. Přehleda“ pan A. Černý mi je priporočal gospoda J a r o s l a v a K a m p e r j a, da mi napiše essay o n a j n o v e j š i češki književnosti. Kamper mi je bil tudi obljubil že m. m a j a — a obljube ni izpolnil. Pisal sem mu potem še parkrat, pisma rekomanđiral — nič! Pisal sem v tej zadevi tudi še Črnemu in ga prosil za posredovanje — nič!

„Smo“ pač precej ponosni „mi“ ob Vltavi!!

In vendar bi „krvavo“ potreboval essay o češki književnosti.

Ali poznate Kamperja? On je sourednik „Politik“-e (nemške).

Kdo mi spiše tak essay o č. knji.?

Apropos!

Slovenskim sotrudnikom „Preš. albuma“ se pošlje za spise h o n o r a r, drugim pa po en eksemplar albuma. Honorar torej dobite brez dvoma tekom tega meseca.

Tako se mi je povedalo v a d m i n i s t r a c i j i.

Z najlepšim pozdravom in z častitkami za novo leto

Vaš

Aškerc

Žmavčevega bibliografskega prispevka o čeških prevodih Prešernovih poezij, o katerem je govora v 23., 24. in 25. pismu, Aškerc tudi kasneje nikoli ni objavil.

Ker Narodna tiskarna v Ljubljani ne hrani v svojem arhivu nikakega Aškerčevega rokopisa (sporočilo Narodne tiskarne Boršnikovi 11. februarja 1936), bi se dalo samo sklepati, da je vložil Aškerc svojo „pro-memorio“ pred 1. decembrom 1900, ko je upravni odbor Narodne tiskarne (najbrž prav na podlagi te „pro-memorije“) sklenil, da smejo obsegati posamezne številke LZ po štiri in pol pole (dve za novele in povesti, pol pole za listek in kritike, pol za pesmi, ostalo pa za znanstvene spise). (Jos. Lavrenčič in dr. Ivan Tavčar za odbor Narodne tiskarne Aškercu 29. decembra 1901. Pismo hrani inspektor Wester.) Vse številke letnika 1900. obsegajo samo po štiri pole (edino januarska, februarska in julijska obsegajo še po četrto pole več); določba upravnega odbora velja šele za prihodnji letnik in ni izključeno, da je Aškerc 7. decembra, ko piše Žmavcu, še ni poznal. V letnikih 1901 in 1902 obsega vsaka številka točno po štiri in pol pole, edino v januarski številki je urednik Aškerc obseg prekoračil še za četrto pole. Ker se upravni odbor s tem očitvidno ni strinjal, je urednik v februarjski številki v smislu določb z dne 1. decembra 1900 obseg sicer skrčil, vložil pa je prošnjo za prilogo „Zvonu“, katero mu je pa Tavčar za upravni odbor na podlagi seje z dne 31. januarja 1901 v pismu z dne 13. februarja 1901 (hrani inspektor Wester) odbil, češ da bi taka priloga zaradi tiska, večjih nagrad in poštnine stroške izdatno pomnožila.

V tri in pol strani obsegajočem pozivu „Ljubljanski Zvon“ svojim čitateljem in sotrudnikom za novo leto 1901“ (priloga k decembrski številki LZ) pravi Aškerc med drugim tudi tole: „Čeprav je sedanji urednik ‚Ljublj. Zvona‘ sam beletrist, vendar je v dnu duše prepričan, da samo beletristika v današnji slovenski literaturi nikakor ne zadošča!

Tudi mi Slovenci se moramo poslej, v novem stoletju, intenzivneje pečati z znanostjo in teoretično premišljevanji o raznih vprašanjih, zlasti o socialnem vprašanju. Tudi Slovenci moramo priti do prepričanja, da je končno le svobodna misel tista mogočna dvigateljica, ki preobražuje svet. Narod pa, ki je prelenoglav, da bi mislil, nima nikakršne prihodnosti in je izgubljen.“

Članek Jaromira Boreckega: „Prešeren v najnovejši češki izdaji“, je izšel v „Prešernovem albumu 1900, 873.

Češki novinar, literarni kritik in prevajalec Jaroslav Kamper (prim. Ottův Slovník Naučný 1898, XIII, 876, in dr. Jan. V. Novák, dr. Arne Novák, Přehledné dějiny literatury české 1922, 677) pri „Zvonu“ ni sodeloval.

Toliko zaželenega eseja o češki književnosti se Aškercu ni posrečilo dobiti za „Zvon“. Šele za letnik 1902 mu je prispeval Jan Voborník razpravi o Svatopluku Čechu in Jaroslavu Vrchlickem.

26

Velectěný pan
Dr Ivan Žmavc,
ammanuensis
v univerzitní bibliotece

P r a h a — P r a g
(Universita)

Kuverta. — Žig: Praga 20. sept. 1902.

cembra 1900 (prim. 25. pismo) ter je dajal v listu preveč prostora listku in kritikam, predvsem pa znanstveni prozi in esejem, na škodo leposlovne proze. Tako je bilo na primer v novembrski številki LZ 1901 po tri strani pesmi in listka ter deset in pol strani znanstvene proze preveč, nad eno polo leposlovne proze pa premalo, zaradi česar je upravni odbor Aškerca 29. decembra 1901 opozoril na sklep z dne 1. decembra 1900, proseč ga, naj ta sklep uvažuje. Da pa Aškerc tega opomina ni bog ve kako upošteval, priča dejstvo, da je dal v januarski številki 1902 pesmim sedem in pol strani, znanstvenim spisom pa pet in pol strani preveč prostora, dočim je dal leposlovni prozi dvanajst in pol strani premalo. Februarja je dal pesmim dve strani, znanstveni prozi eno stran, listku štiri strani preveč, leposlovni prozi sedem strani premalo. Šele marca, ko se mu je moralo najbrž ponovno namigniti z odločujoče strani, je nenadoma odmeril leposlovni prozi kar štiri in pol strani preveč na škodo znanstvene proze. Toda tedaj je imel Aškerc na vesti že nov „greh“. V marčni številki je bil namreč objavil svoj polemični članek „Celjska utrakvistna gimnazija“, ki je posebno na str. 204. občutno zadel tudi Tavčarja in njegovo glasilo „Slovenski Narod“ z besedami: „Pa tudi iz taktičnih ozirov ne smemo privoliti, da bi se premestila utrakvistna gimnazija iz Celja kam drugam, ker bi to pomenilo, da se umikamo pred sovražnikom! Kdorkoli bi torej v tem oziru priporočal kak kompromis z Nemci ali z vlado, ta bi izdajal sveto narodno kulturno stvar! Ne koraka nazaj, nego pogumno naprej!“ V aprilski številki pa je na strani 288. to svoje stališče še podkrepil: „Toliko pa je jasno, da se iz Celja ne umaknemo sami nikdar prostovoljno, ker smo ondud kaj doma! Kdor pa bi v tem kritičnem položaju še priporočal celo kompromis z Nemci, takega politikarja bi ne mogli smatrati več za Slovenca in Slovana!“ Takoj po izidu aprilske številke je napisal Tavčar Aškercu sledeče pismo, na čigar podlagi uredniku ni kazalo drugega, kakor da odstopi. (Pismo objavljam s prijaznim dovoljenjem lastnika gospoda inspektorja Westra.)

Blagorodni
gospod A. A š k e r c
mestni arhivar
v L j u b l j a n i

Kuverta. — Pečat: Ljubljana 1. apr. 1902.

Velespoštovani gospod!

V zadnjem „Zvonu“ opazujem, da hočete z leposlovnega lista napraviti nekako politično revijo. In to še celo v nasprotju s „Slovenskim narodom“. Dokler sem pa jaz načelnik „Narodne tiskarne“ — in danes sem še, ne bodem nikakor privolil v to, da bi „Zvon“ pobijal „Sl. Narod“. Prosim, da sprejmete to v blagohotno vednost, in da se po tem ravnate, ali pa, če Vam vest kaj tacega ne dopusti, storite, kar je pri tacih prilikah običajna navada, ako kdo s svojo voljo prodreti ne more.

Z odličnim spoštovanjem

Vam udani

Dr. Ivan Tavčar

2/4 902

in komoden ter domišljav kakor nekateri ljubljanski in drugi slovenski profesorji in suplenti, ki mislijo, da so že vsled tega, ker so profesorji, sposobni kritizirati vsako stvar, torej tudi poezijo. Sploh ne vem, kateri slovenski pisatelj bi mogel napisati stvarno kritiko o Vašem spisu. Kar bi mogel jaz storiti, bi bilo edino to, da bi podal vsebino Vaše knjige za kak list. Ali ste s tem zadovoljni? Najboljšega uspeha želim Vašim studijam!

S pozdravom udani Vam

Aškerc.

P. S. Danes so mi poslali iz Prage „Volnou Myšlenku“, kjer jako laskavo omenjajo moj boj za svobodno misel med Slovenci.

O Žmavčevi knjigi: Elemente einer allgemeinen Arbeitstheorie. Beiträge zur Grundlegung einer neuen Wirtschafts- und Rechtsphilosophie. Berner Studien zur Philosophie. Bern 1906 — referira Aškerc v petih vrsticah anonimno v LZ 1906, 697.

Sociologa in nacionalnega ekonoma univ. prof. Ludovika Gumplowicza omenja Aškerc mimogrede tudi na drugih mestih.

Aškerčev napad na profesorje in suplente meri predvsem na njegova kritika, prof. drja Jos. Tominška in suplenta drja Ivana Merharja, s katerima je skušal obračunati v brošuri „Ali je Primož Trubar upesnitve vreden junak ali ne?“ (Ljubljana 1905. Pretisk iz „Slovenskega Naroda“.)

„Volná Myšlenka“, praški časopis čeških svobodomislecev, objavlja 1906, 107, članek „Slovenska sekcija svobodne misli“, kjer pravi med drugim o Aškercu: „Toda komaj si narod omane oči, že prične spoznavati, da dosedanje življenje ne zadošča, da mora v dosego svoje popolne kulture odvreči rimski jarem, neprijatelja vsake kulture. Pionir tega nazora je pesnik Anton Aškerc, bivši katoliški duhovnik, ki mu na tem mestu izražamo spoštovanje kot enemu prvih slovenskih svobodomislecev; njegove knjige je fanatični ljubljanski škof Jeglič, sledeč primeru škofa Hrena... celó zažgal. [!] Toda ogenj ne more sežgati ideje; danes prihaja k nam skupina delavcev in prosi za krov, dokler ne bo mogla sama razviti svojih tiskovnih kril. Dajemo ga z veseljem in radi in vemo, da bo tudi čitateljstvo soglašalo; saj se bo v poročilih slovenske sekcije odražalo življenje bratskega naroda in vzajemnost bo zares praktična in življenjska: slovenski svobodomisleci se na udoben način nauče češko, Čehi slovensko — in to se splača, čitati Aškerčeve pesmi v originalu.“

Na podlagi primerjanja z originali me je dr. Žmave opozoril na te-le pogoške v januarški številki LZ: str. 20, vrsta 19: od 1. oktobra 1894 (nam.: od 1. decembra); str. 22, vr. 5: [ideja] mislimi! (nam.: [idejami] smisli!); str. 27, vr. 10: „Vi seve (nam.: „i seve); str. 27, vr. 12: „Falot“ (nam.: „falot“); str. 31, vr. 8: Hrano (nam.: Stravo).

in Kidničevih edicijskih načel postavlja namreč v prav istem članku sam na laž, ko odklanja po vrsti prav tista moja edicijska načela, glede katerih se z Žigonom strinja: načelo, da je za naše prilike treba modernizirati Prešernov pravopis; »'zklīče« (herausrufen) nam. »skliče« (zusammenrufen) v 7. kitici »Lenore«; let'ne, svet'jem, poč'lo itd. nam. letne; smīt; vari nam. varji.

Ali pa je to le odmev neprevidnosti in slabega poznanja Žigonove »Prešernove čitanke«?

Uvrstitev »Ponočnjaka«. (Sodobnost 1936, zv. 10, str. 480)

Pesnitev bi tudi še pri drugi izdaji uvrstil med »Balade in romance« in ne med »Različne poezije«, kakor svetuje dr. Slodnjak.

Glede »Ponočnjaka« je moj razlog že kritik uganil: ker ga imenuje »balado« pesnik sam. O tem, iz kake misli je utegnil vznikniti, govorim v biografiji. Pritegovanje Janeza Svetokriškega je v Slodnjakovi zvezi pač odveč: ta pridigar ni bil janzenist; ni misliti, da bi bil Prešeren podobno zgodbo bral »pri Ivanu Svetokriškem« (tako sklanjamo, ne »pri Ivanu Svetokriškemu«, kakor berem v »Sodobnosti«).

Pozitivist. (Sodobnost 1936, zv. 10, str. 480)

Dr. Slodnjak govori o »transcendentalnem cvetu Prešernove ljubezenske lirike«, o »s pozitivističnega vidika absolutno nerazumljivem življenjskem občutju, ki je nujno bistvo vsakega lirika«, itd., itd. Seveda je hotel reči: dr. K. je pozitivist (ne branim se te oznake, dasi ne zajema vseh znanstvenikovih stremljenj), torej...

Toda tudi dr. Slodnjak so proglasili v »Sodobnosti« za »pozitivista v mišljenju in metodi« (1935, 502). Protestiral doslej proti temu ni... Kot »pozitivist v mišljenju in metodi« je napisal torej sedaj 35 vrst v razumevanje občutja, ki je »s pozitivističnega vidika absolutno nerazumljivo«.

Kako ceno more imeti teh takih 35 vrst? (Se bo nadaljevalo.) *Fr. Kidrič*

A Š K E R Č E V A P I S M A Ž M A V C U

Dr. Ivan Žmavc je poslal študijski knjižnici v Mariboru, kateri je bil poklonil Aškerčeva pisma, objavljena v letošnjem Ljubljanskem Zvonu (str. 20—36, 137—44, 244—54), naknadno še dve razglednici, ki jih zaradi popolnosti objavljam na tem mestu. Na prvi je podpisan tudi bivši urednik Nove Nade Vladimir Jelovšek, čigar pesniško zbirko »Simfonije« je Aškerc prvi pokroviteljsko predstavil širšemu slovenskemu občinstvu (SN 7., 9. dec. 1898). Z Jelovškovo roko je pripisan tudi naslov na prvi razglednici.

Velectěný pan

Dr. Jan Žmavc, pristav universitní bibliotheky

Ljubljana, 12. I. 99.

P r a h a — P r a g Clementinum

Srečno novo leto! Le še veliko duhovitih člankov! Lep pozdrav!

V. Jelovšek

Aukerpy

Razglednica: Dr. Franc Prešeren. Al. Gangl, fecit.

Gospod

dr. I. Žmavc, ammanuensis na vseučilišču

Praha (Prag) Kr. Vinohrady 831.

Dragi g. dr.!

Ljubljana, 20. I. 06.

Pred par dnevi sem dobil tudi še posebni odtisk Vaše razprave: [stenogra-

firano: »Über den Grundbegriff der Wirtschaftswissenschaft«] Hvala lepa!
Veliko uspehov na znanstvenem polju! Vaš udani Aškerc

Razglednica: Ljubljana.

Popravi napake, ki so se vrinile v objavo Aškerčevih pisem: str. 20, vrsta 41: Socialna Matica (nam.: Slovenska); str. 22, vrsta 4: Rückblick (nam.: Ruckblick); str. 24, vrsta 33: sympatizuje (nam.: symatizuje); str. 36, vrsta 17: vědu (nam.: Vědu); str. 253, vrsta 31: »Elemente d. Arbeitstheorie« (nam.: Elemente d. »Arbeits-Historie«). Marja Boršnik

MOTIVI IN UTRINKI

Zahtevati. Že dolgo premišlujem, kdaj je ta beseda izginila iz našega govora, našega mozga in krvi? Mislim, da so jo v kmetskih puntih še pravilno rabili, poslej jo je slišal le še hlapec od gospodarja.

• *Iskrenost.* V družbi, ki živi pod pritiskom, se neiskrenost opasno razpase. Ljudje taje misli, ki se porajajo iz spoznanja in temnih nagonov. Kakor ne verujejo čisto navadnim lažem, ki poskušajo človeka prevariti za resnico, tako se počasi sami oklepajo enakega orožja, da bi si vsaj na videz olajšali stisko. Kadar se prične človeška narava skrivati za lažjo, imajo poleg skrunilcev človeškega dostojanstva najlažji posel v družbi parasiti, ki črpajo sokove iz zatiranih borbenih ideologij. Plode se in množe, dokler elementarna ljudska energija ne razbije prisilnega pokrova. V takem času približno živimo. Vsak pogovor, vsaka misel, da, vsak pozdrav je kompromis. In kar je najbolj piškavo, celo »borci za resnico« se tega več ne zavedajo.

• *Véha.* Med Aškerčevimi pismi Žmavcu je bilo v letošnjem Zvonu objavljeno pismo, v katerem poziva prvak nar.-napredne stranke Aškerc, da naj odloži uredništvo LZ, ker se je drznil »pobijati« politiko SN, glasila nar.-napredne stranke. Takrat je Tavčar kot politik mešetaril z življenjskimi pravicami Slovencev v Celju. Aškerc se mu je zoperstavil in je moral odložiti uredništvo. Tavčar je ostal prvak stranke, toda ljudstvo je svoje pravice, ki se je zanje borilo Aškerčevo pero, kasneje na elementaren način uveljavilo. Pisatelju je ideja upravičenost lastnega življenja, politiku pa pre-skušnja moči. Zato je samo ob sebi umevno, če danes celo mladi ljudje, ki so se šolali pri Cankarju, ko komaj stopajo v otroški vrtec politične šole, kriče nad pisateljem: »Véha, na desno jo kreni! Na levo se drži, neroda. — Kaj ti nismo povedali, kod in kam? — —«

• *P. S.* Kadar se v človeštvu kakor danes vrše velike preobrazbe, se pojavljajo zastrte ideologije, ki vsebujejo malo tega malo onega, si laste absolutnost, a ne pokažejo pravega jedra, če se ga sploh zavedajo. Vsak mesec nam jih prinašajo revije, in razodeva jih slabo pisanje. Pravi pisatelj, ki išče resnico v lepoti in je njegovo življenje odvisno od spoznanja in vesti, jim ne more služiti. Njegova ljubezen do naroda se ne da »v trenotek« ujeti, njegovi pogledi so globlji in horizonti širši. Komur je pravica notranja potreba, bodo danes vse njegove misli in delo posvečene resnični svobodi lastnega in delovnega naroda vsega sveta, svetlejši socialni in duhovni bodočnosti človeštva, za katero se bije po vsej zemlji tu v tej tam v drugi podobi strašna borba in poginja zanjo prav v tem trenutku osramočen in oblaten tudi iber-ski rudar. S to mislijo postavljamo letošnjem letniku

piko.

Juš Kozak